

Креирање на политиката за национална безбедност и родот

Питер Албрехт и Карен Барнс

Креирање на политиката за национална безбедност и родот

Питер Албрехт и Карен Барнс

Овој документ беше првично објавен во 2008 година како “Toolkit on Gender and Security Sector Reform” од страна на Канцеларијата за демократски институции и човекови права на ОБСЕ (ОДИХР), Центарот за демократска контрола врз оружените сили од Женева (DCAF) и Меѓународниот институт за истражување и обука за унапредување на жените на Обединетите нации (УН-ИНСТРАВ).

За авторот

Питер Албрехт и Карен Барнс од International alert

International Alert е НВО базирана во Лондон која повеќе од 20 години работи на поставување на основите за траен мир и безбедност во заедници погодени од насилни конфликти. Повеќестраниот пристап на International Alert се фокусира и во и низ различни региони; настојувајќи да формира политики и практики кои влијаат на градењето мир; и помагајќи да се изградат вештини и капацитет преку обуки. Регионалната работа на International Alert е базирана во Големите езера во Африка, Западна Африка, Јужен Кавказ, Непал, Шриланка, Филипините и Колумбија. Тематските проекти на International Alert работат на локално, регионално и меѓународно ниво, фокусирајќи се на трансверзалните теми од критична важност за градењето одржлив мир. Тие ги опфаќаат бизнисот и економијата, родот, власта, помошта, безбедноста и правдата.

Уредници

Меган Бастик и Кристин Валасек, DCAF

Благодарност

Би сакале да им се заблагодариме на следниве луѓе за нивните вредни коментари на нацртите за оваа алатка: Санам Нараги Андерлини, Меган Бастик, Вилем Ф. ван Екелеен, Ингрид Крајсер, УН-ИНСТРАВ, Кристин Валасек, Јохана Валениус, Шарлот Вотсон и Марк Вајт. Исто така, би сакале да им се заблагодариме на Бенџамин Бакланд, Ентони Драмонд и Мугихо Такешита за нивната помош при уредувањето и на Ања Ебнотер за водењето на проектот.

Збирка алатки за родот и РБС

Оваа Алатка за Парламентарен надзор врз безбедносниот сектор и родот е дел од *Збирката алатки за родот и РБС*. Осмислена да обезбеди практичен вовед во родовите прашања за практичарите и креаторите на политики за реформата на безбедносните структури, Збирката ги опфаќа следниве 12 Алатки и соодветни Практични белешки:

1. Реформа на безбедносниот сектор и родот
 2. Реформа на полицијата и родот
 3. Реформа на одбраната и родот
 4. Реформа на правосудниот систем и родот
 5. Реформа на казниот систем и родот
 6. Гранично управување и родот
 7. Парламентарен надзор врз безбедносниот сектор и родот
 8. Креирање на политиката за национална безбедност и родот
 9. Надзорот на граѓанското општество врз безбедносниот сектор и родот
 10. Приватни воени и безбедносни компании и родот
 11. Проценка, набљудување и оценка на РБС и родот
 12. Родова обука за кадарот во безбедносниот сектор
- Прилог за меѓународните и регионалните закони и инструменти

DCAF, ОБСЕ/ОДИХР и УН-ИНСТРАВ со благодарност му оддаваат признание на норвешкото Министерство за надворешни работи за поддршката при создавањето на Збирката алатки.

DCAF

Центарот за демократска контрола врз оружените сили од Женева (DCAF) промовира добро владеење и реформа на безбедносниот сектор. Центарот спроведува истражување за добрите практики, го охрабрува развојот на соодветни норми на национално и на меѓународно ниво, дава препораки за политиката и обезбедува програми за советување и помош во земјата. Меѓу партнерите на DCAF спаѓаат влади, парламенти, граѓанското општество, меѓународни организации и актери во безбедносниот сектор какви што се полицијата, судството, агенциите за разузнавање, службите за гранична безбедност и војската.

ОБСЕ/ОДИХР

Канцеларијата за демократски институции и човекови права (ОДИХР) е главната институција на ОБСЕ за човечката димензија на безбедноста: широк концепт кој ја вклучува заштитата на човековите права; развојот на демократските општества со акцент врз изборите, институционалната изградба и управувањето; зајакнување на владеењето на правото; и промовирањето искрено почитување и заемно разбирање меѓу личностите како и меѓу нациите. ОДИХР придонесе за создавањето на оваа Збирка алатки.

УН-ИНСТРАВ

Меѓународниот институт за истражување и обука за унапредување на жените на Обединетите нации (УН-ИНСТРАВ) е единствениот субјект на ОН со овластување да развива истражувачки програми кои придонесуваат за зајакнување на жените и за достигнување родово еднаквост секаде во светот. Низ градење сојузи со државите – членки на ОН, меѓународните организации, академијата, граѓанското општество и други актери, УН-ИНСТРАВ:

- Презема акциски-ориентирано истражување од родово перспектива кое има конкретно влијание врз политиките, програмите и проектите;
- Создава синергии за управување со знаењето и размена на информации;
- Ги зајакнува капацитетите на клучните чинители за интегрирање на родовите перспективи во политиките, програмите и проектите.

Насловна фотографија © Keystone, AP, Alvaro Barrientos, 2008.

© DCAF, OSCE/ODIHR, UN-INSTRRAW, 2008.

Сите права се резервирани.

ISBN 978-92-9222-074-7

Да се цитира како: Peter Albrecht and Karen Barnes. "National Security Policy-Making and Gender." Gender and Security Sector Reform Toolkit. Eds. Megan Bastick and Kristin Valasek. Geneva: DCAF, OSCE/ODIHR, UN-INSTRRAW, 2008.

Печатено од Скенпоинт

СОДРЖИНА

Акроними	iii
1. Вовед	1
2. Што се тоа политики за национална безбедност?	1
2.1 Политика за национална безбедност.....	2
2.2 Посебни безбедносни политики за секторите	4
3. Зошто родот е важен за креирањето безбедносна политика?	4
3.1 Домашна сопственост преку партиципативни процеси на креирањето политики.....	5
3.2 Сеопфатна безбедносна политика која се осврнува на различните безбедносни потреби	6
3.3 Недискриминација во безбедносните политики и во институциите на безбедносниот сектор	7
4. Како може родот да се вклучи во безбедносните политики?	7
4.1 Национална влада.....	7
4.2 Парламент.....	10
4.3 Локална власт	12
4.4 Организации на граѓанското општество	14
4.5 Родова обука	15
4.6 Проценка, набљудување и оценка.....	15
5. Вклучување на родот во националната безбедносна политика во специфични контексти	17
5.1 Постконфликтни земји.....	18
5.2 Земји во транзиција и во развој.....	19
5.3 Развиени земји.....	21
6. Клучни препораки.....	22
7. Дополнителни извори.....	23

АКРОНИМИ

АНК	Африкански национален конгрес
ГКНСБ	Група за координација на националниот совет за безбедност
ДИСЕЕЦ	Обласни безбедносни комитети
ДСАФ	Центар за демократска конторла врз оружените сили од Женева
ЕПБО	Европска политика за безбедност и одбрана
ЗНБП	Заедничка надворешна и безбедносна политика
ЈПС	Јужноафриканска полициска служба
ЈСНБ	Јужноафрикански сили за национална безбедност
КНБ	Канцеларија за национална безбедност
ЛСГ	Локални совети на граѓаните
МО	Министерство за одбрана
НАТО	Организација на североатлантскиот договор
НБС	Национална безбедносна стратегија
НВО	Невладини организации
НиО	Набљудување и оценка
НСБ	Национален совет за безбедност
ОГО	Организации на граѓанското општество
ОО	Оддел за одбрана
ПНБ	Политика за национална безбедност
ПКБ	Провинциски комитети за безбедност
РН	Родово насилство
РСЕ	Родова и социоекономска анализа
СНС	Стратегија за намалување на сиромаштијата
УНИФЕМ	Фонд за развој на жените на Обединетите нации
УН СЦР	1325 Резолуцијата 1325 на Советот за безбедност на Обединетите нации за жените, мирот и безбедноста
ФФРП	Форум на пратеничките од Руанда
ЦЕДАВ	Конвенцијата за елиминирање на сите форми на дискриминација кон жените
ЦИА	Централна агенција за разузнавање
ЦИДА	Канадска агенција за меѓународен развој
ЦПФ	Форум на полицијата на заедницата

Креирање на политиката за национална безбедност и родот

1 Вовед

Како дел од *Збирката алатки за родот и реформата на безбедносниот систем*, оваа алатка дава вовед во користа и можностите за вклучување на родовите прашања во креирањето безбедносна политика на национално ниво¹. Како стратешки документи, безбедносните политики се од критична важност при воспоставувањето координиран одговор на безбедносните закани, и може да послужат како платформа за процесите за реформа на безбедносниот сектор (РБС). Ова вклучува политики за национална безбедност (ПНБ) како и посебни политики за секторите, како на пример бела книга за одбраната. Осигурувањето дека родовите прашања се вклучени во безбедносните политики може да ги зголеми учеството и домашната сопственост, и да креира политики и институции за кои е поверојатно дека ефикасно и одржливо ќе пружаат безбедности правда за мажите, жените, девојчињата и момчињата на правична основа.

Оваа алатка е осмислена за да биде извор за персоналот одговорен за иницирање на процесите за креирање безбедносни политики во извршната гранка на власта, вклучувајќи ги оние кои се одговорни за изготвување нацрт, спроведување и оценка на безбедносните политики. Згора на тоа, алаткава може да биде корисна за низа други актери инволвирани во процесите на креирање безбедносни политики, вклучувајќи ги пратениците, парламентарната служба, службите во министерствата, организациите на граѓанското општество, општинските власти, меѓународните и регионалните организации, и земјите – донатори кои го поддржуваат развојот на безбедносни политики.

Конкретно, оваа алатка обезбедува:

- Кус вовед во безбедносните политики, вклучувајќи ги ПНБ и посебните политики за секторите
- Расправа за значењето и придобивките од примената на родовата перспектива во креирањето безбедносна политика
- Практични активности за интегрирање на родова димензија во креирањето безбедносна политика
- Вовед во развојот на безбедносни политики во пост-конфликтни, транзициски, развиени и земји во развој
- Клучни препораки
- Дополнителни извори

За критичните прашања за спроведување на политиката од посебните актери опфатени во безбедносниот сектор, ве молиме видете ги другите алатки во *Збирката за родот и РБС*. Фокусот на оваа алатка е

креирањето политика и како родот може најдобро да биде вклучен во процесот. Треба да се спомене дека политиката сама по себе нема голема вредност. Само кога е применета таа ќе повлијае врз начинот на кој се пружаат безбедности правда во одредена држава.

2 Што се тоа политики за национална безбедност?

Безбедносната политика на национално ниво ја поставува перцепцијата на власта за заканите за безбедноста на државата и нејзиното население и нејзините одговори на овие закани. Политиката е различна од правила или закони. Закон, на пример, ќе наметне или забрани одредено однесување, додека политиката само ги води акциите за кои е најверојатно да го постигнат саканиот резултат. Тоа значи дека политиката претставува намерен план за акција според кој ќе се раководи извршната власт при носењето одлуки. Развивањето на безбедносна политика вклучува утврдување пристап кон безбедносните прашања, одредување на приоритетот на заканите за безбедноста и донесувањето на најважните одлуки за безбедносниот сектор. Безбедносните политики на национално ниво, кои опфаќаат политики за национална безбедност и посебни политики за институциите, ги третираат и внатрешните и надворешните закани за безбедноста и се развиваат во рамките на меѓународната и регионалната легислатива кон која пристапила државата².

Многу различни актери се инволвирани во правењето на безбедносните политики:

- **Извршната** гранка на власта, вклучувајќи ги владините министерства, го иницира процесот за утврдување нови безбедносни политики или за измена на посотечките.
- **Парламентот** може да ја одобри, да предложи измени или да ја отфрли безбедносната политика. Во многу демократски држави, парламентот исто така го има последниот збор за буџетот и го набљудува и оценува спроведувањето на безбедносните политики.
- **Локалните власти** ги опфаќаат државните или обласните власти и градоначалничките канцеларии. Во соработка со локалните институции на безбедносниот сектор, тие можат да бидат клучни спроведувачи на безбедносните политики на национално ниво.
- **Недржавни безбедносни актери**, како највисоките лидери, селските совети или нерегуларните оружје-

Слика 1: Прашања што треба да се постават при развивање безбедносни политики³

ни сили, во многу постконфликтни земји и во некои земји во развој се главните актери кои пружаат безбедност и правда. Недржавните безбедносни актери, оттаму, треба да бидат вклучени во процесите на развивање и спроведување безбедносни политики.

- **Организациите на граѓанското општество (ОГО)** може да учествуваат во проценката, осмислувањето, спроведувањето и оценката на безбедносните политики.

Слика 1 го подвлекува процесот што треба да се следи и клучните прашања што треба да се постават при правењето безбедносни политики. Тој може да се прилагоди за да помогне во развојот на ПНБ како и за посебни безбедносни политики за секторите.

2.1 Политика за национална безбедност

DCAF предлага широка дефиниција за ПНБ како „рамка за опишување како земјата пружа безбедност за државата и за граѓаните“⁴. Овој политички документ може да се нарече и план, визија, стратегија, концепт или доктрина. ПНБ често се претставува како интегриран документ кој скицира како треба да биде структуриран безбедносниот сектор за да се справи и со надворешните и со внатрешните безбедносни закани⁵. Бидејќи ПНБ настојуваат да ја опфатат националната безбедност како целина, тие обично се хиерарски надредени во однос на политиките на секторите, институциите или темите, како на пример оние кои се однесуваат на воените доктрини или вршењето на полициската служба. Пример 1 го опишува процесот на развивање ПНБ.

Пример 1 Развивање на националната безбедносна политика⁶

1. Спроведете **стратешка анализа на средината** и идентификувајте „национална визија“ за земјата и нејзините луѓе низ широки консултации. Овој процес треба да опфати консултации со ОГО за да се разговара за согледаните и за вистинските прашања – т.е. преку пишани придонеси и директно учество во јавните средби.
2. **Анализирајте ги и подредете ги по приоритет сегашните и идните закани и можности** за постигнување на целите поставени во „националната визија“.
3. **Утврдете ги и подредете ги по приоритет националните способности**, и во секторите на безбедност/правосудство и надвор од нив, кои можат да се справат со безбедносни закани и да им ги пружат клучните безбедносни услуги на граѓаните. Ова ја вклучува финансиската основа за ПНБ и општите процедури за управување со финансиите во одредена држава.
4. **Преземете анализа на јазот** за да ја утврдите актуелната способност на националните безбедносни/правосудни институции да се справат со закани и да ги пружат клучните услуги во споредба со потребните способности. Анализата на јазот, каде што е соодветно, треба да се потпира врз податоци и од државните институции и надвор од нив.
5. **Востановете ПНБ со приоритети и буџет** за да пружите подобрена безбедност и правда во поддршка на пошироки цели за национален развој.

Пример 2 Содржина на националната безбедносна стратегија на Литванија⁹

Националната безбедносна стратегија на Литванија дава добар пример за пошироките прашања на кои може да се осврне НБП. Таа дава „национална визија“ за развојот на државата, нејзините национални интереси и активностите потребни за придвижување напред. Важно е дека таа ги опфаќа политичката, дипломатската, одбранбената, економската и други сфери на државната политика. „Литванија ја сфаќа својата безбедност како зачувување на суверенитетот и територијалниот интегритет, внатрешната безбедност и ред, демократските основи, економската безбедност на сите правни лица и на населението и заштита на нејзината природна средина“. Деловите на Националната безбедносна стратегија се:

- **Основни претпоставки за безбедносната политика:** оваа Глава го определува актуелниот меѓународен безбедносен систем како поволен, и ги смета повеќето од постоечките традиционални и нови предизвици како транснационални по природа. Нема непосредна воена закана за националната безбедност на Литванија
- **Безбедносни интереси на Република Литванија:** тие се поделени во витални и примарни интереси. Првите ги опфаќаат државниот суверенитет, територијалниот интегритет и демократскиот уставен поредок; почитувањето и заштитата на човековите и граѓанските права и слободи; и мирот и просперитетот на државата. Примарните интереси ги вклучуваат глобалната и регионалната стабилност, слобода и демократија во Централна и Источна Европа и во Балтичките држави; обезбедување алтернативни извори на енергија и набавка на ресурси кои се од стратешка важност; и регион ослободен од опасности по животната средина.
- **Предизвици, опасности и закани:** во поглавјето се вклучени тероризмот, организираниот криминал, трговијата со оружје, трговијата со дрога, нелегалната миграција и епидемии, како и зависноста на набавката на енергија и ресурси за Литванија од само една земја. Економската состојба, вклучувајќи ја благосостојбата на населението и избегнувањето на нееднаков социјален и економски развој и независноста на државата, исто така се посочени како можни закани за националната безбедност.
- **Безбедносна политика на Република Литванија:** вклучени се главните цели на националната безбедност; стратешки концепт и упатство за примена; околностите кои би оправдале употреба на воена сила; и важноста на домашната стабилност и просперитет.
- **Примарни активности и средства за спроведување на стратегијата:** вклучени се интеграцијата во НАТО и ЕУ, зајакнување на меѓународната билатерална и мултилатерална соработка, учество во меѓународни мировни операции и управување со кризи итн. Особен нагласок е ставен врз зајакнувањето на внатрешната, економска и социјална безбедност, контрола и спречување на криминалот, заштита на животната средина и културата, и зајакнување на разузнавањето, контраразузнавањето и заштитата на тајните податоци.

ПНБ, исто така се разликуваат од другите безбедносни политики според опфатот на субјекти кои ги третираат. ПНБ обично се фокусираат на надворешните закани за безбедноста кои бараат национален одговор. Ова и натаму е случај, на пример, во **Соединетите Американски Држави (САД)**. НБП на САД се занимава со повеќе прашања почнувајќи од подготвеноста на оружените сили, нуклеарната стратегија и тероризмот до хемиското и биолошкото оружје⁷. Сепак, ПНБ се повеќе вклучуваат сеопфатна оценка и на домашната и на меѓународната безбедносна средина (види Слика 2). На пример, **бугарскиот** Концепт за национална безбедност од 1998 година се засновува врз премисата дека нема директна воена закана за националната безбедност. Наместо тоа, фокусот е ставен врз прашања какви што се организираниот криминал (транснационален и прекуграничен), трговијата (со дрога, оружје и

луѓе), нелегалната трговија (најмногу со оружје при која се кршат ембаргата на ОН), тероризмот и пропаѓањето на животната средина⁸.

Друг модел се **авганистанската и азербејџанската** ПНБ, кои се поделени во надворешни и внатрешни безбедносни прашања. Во случајот на Азербејџан, надворешните прашања што се вклучени се територијалниот интегритет, интегрирањето во европските и евроатлантските структури, зајакнување на одбранбените способности итн. Внатрешно, политиката се фокусира на прашањата како што е зајакнувањето на демократијата, заштита на националната и религиозната толеранција и безбедноста на информациите.

Во **Сиера Леоне**, постконфликтна земја, НБП следеше по двегодишниот процес на создавање Преглед на без-

Слика 2: Утврдување на надворешните и на внатрешните потреби¹⁰

Анализа на
внатрешната и
на надворешната
безбедносна
средина

Разбирање на сегашните и на идните безбедносни потреби
Каков вид на пружање безбедност сакаат граѓаните, владата, парламентот итн.? Каков вид безбедност очекуваат соседните земји, земјите во регионот и другите земји? Што е „национална безбедност“ или „безбедност за сите граѓани“?

Разбирање на промената
Како е променета националната, регионалната и меѓународната средина? Како изгледа идната безбедносна средина?

Разбирање на закани за безбедноста
Од каде доаѓаат најважните идни закани за националната безбедност? Постои ли национален консензус за согледувањето на закани? Ако не, како треба да се реши недостигот од консензус? Ако да, кој беше консултиран?

Разбирање на предностите и слабостите
Кои се предностите и слабостите на оние кои пружаат безбедност и правда? Кои се предностите и слабостите на системот за контрола и на механизмите за надзор?

Пример 3 Босна и Херцеговина и Литванија: содржина на белите книги

Белата книга на одбраната на **Босна и Херцеговина**¹¹ става посебен акцент врз реформата на безбедноста и ги идентификува клучните закани за безбедносната средина на Босна и Херцеговина (глобално, регионално и внатрешно). Потоа се фокусира на:

- **Безбедносна политика на Босна и Херцеговина**, вклучувајќи стратешки принципи, интегрирање во евроатлантската безбедносна архитектура, стандардизација и интеропербилност за Партнерство за мир/НАТО и придонес за регионалната соработка во Југоисточна Европа.
- **Одбранбениот систем на Босна и Херцеговина**, вклучувајќи демократска контрола врз оружените сили, цивилна команда, парламентарен надзор, транспарентност на планирањето и буџетот на одбраната, оперативен и административен синџир на команда и големината на оружените сили.
- **Човечкиот кадар и градење на капацитетот**, опфаќа индивидуална и колективна обука, професионален развој, употреба на оружените сили, операции за поддршка на мирот, помош и поддршка за операциите на граѓанските власти, системи за управување со офицерите, војниците, резервниот кадар и персоналот.

Одбранбената политика на **Литванија** (Бела книга)¹² ја посочува променливата вкупна безбедносна средина на земјата и новата улога и новите мисии на оружените сили. Потоа се фокусира на:

- **Главните правци на литванската одбранбена политика**, вклучувајќи го зајакнувањето на евроатлантската безбедност, проекција на стабилноста и меѓународна, мултилатерална и билатерална соработка во одбраната.
- **Реформа на одбраната**, опфаќајќи и поместување од територијални на колективни одбранбени принципи, нови задачи и барања за литванските оружени сили и ревидирање на структурата на оружените сили.
- **Управување со персоналот и обука.**

безбедносниот сектор. Прегледот на безбедносниот сектор дава низа препораки вклучувајќи ја и потребата од поголема координација во целиот безбедност сектор. Значајно е дека тој посоро ја потенцира опасноста од внатрешна нестабилност, отколку од надворешни закани, како потенцијален извор за обнова на конфликтот.

2.2 Посебни безбедносни политики за секторите

Посебните безбедносни политики за секторите, како на пример белите книги за одбраната или стратегиите за домашна безбедност се разликуваат од ПНБ бидејќи ги третираат прашањата за националната безбедност во нивниот однос кон посебните надлежни институции или теми. По правило, посебната политика за еден сектор дава посуштински упатства за улогата, организационото структурирање, одговорноста на надлежната институција, и за тоа како треба да се справи со одредена безбедносна потреба. Истовремено, посебните политики за секторите мора да бидат поставени во контекстот на националната политика како целина, оттаму хармонизирајќи ги и унифицирајќи ги владините политики и тела кои се заминаваат со прашања врзани за безбедноста. Оттаму, како и кај ПНБ, посебните безбедносни политики за секторите се важни платформи за почнување систематски и координирани напори за РБС.

Безбедносна политика може да биде презентирана како „бела книга“, што всушност е неформално име за парламентарен документ кој ја артикулира владината политика (види Пример 3). Тоа е документ издаден од владата и ја поставува политиката и/или предлага активност во областа на актуелната грижа. Иако не е обврзна според закон, белата книга може понекогаш да биде сметана за дел од еден отворен процес на консултации. Сепак, белата книга нема тенденција да означи јасна намера од страна на власта да донесе нова легислатива. „Зелената книга“ е обично поотворена и може само да предложи стратегија или да биде формирана како расправа или консултативен документ.

3 Зошто родот е важен за креирањето безбедносна политика?

Родот се однесува на одредените улоги и односи, личните карактеристики, ставови, однесувања и вредности кои општеството им ги припишува на мажите и на жените. Оттаму поимот „род“ се однесува на научените разлики меѓу мажите и жените, додека поимот „пол“ се однесува на биолошките разлики меѓу мажите и жените. Родовите улоги во и меѓу културите се многу различни и можат да се сменат со текот на времето. Зборот род не се однесува само на жените или мажите туку и на односот меѓу нив.

Вклучување на родот во главните токови е процес на проценка на влијанието на која било планирана активност врз жените и мажите, вклучувајќи ги и легислативата, политиките или програмите во сите области и на сите нивоа¹³.

За повеќе информации види ја Алатката за РБС и родот

Оваа Глава изложува низа причини зошто родот е важен за процесите на креирање политика за национална безбедност и како придонесува за унапредување на домашната сопственост и широкото учество. Во основа, родовите перспективи се важни бидејќи помагаат да се признае дека населението не е хомогена група, туку претставува широк опфат од потреби и интереси. Имајќи предвид дека безбедносниот сектор има задача да ги заштити сите групи на популацијата, императив е креирањето безбедносна политика да ги вклучи родовите перспективи. Ова ќе овозможи да се развијат стратегии за актерите во безбедносниот сектор кои идентификуваат широк опфат на потреби – не само оние на највидливите и најпривилегираните заедници или демографски групи во општеството.

Институциите и персоналот во безбедносниот сектор можат повремено да бидат извор на несигурност, особено за немоќните групи во општеството. Меѓутоа, насилството може исто така да произлегува од легислативата и политиките кои го сочинуваат владеењето на правото. Онаму каде што политиките се родово слепи, тие можат и директно и индиректно да го оправдуваат родовото насилство врз жените, мажите, момчињата и девојчињата, родовата нееднаквост и практиките на исклучување. Ова самото по себе бара процесите за креирање на политиката да биде вклучувачки и да ги опфаќаат перспективите на сите групи во одредена популација

3.1 Домашна сопственост преку партиципативни процеси на креирањето политики

Со цел да се создаде легитимитет и домашна сопственост врз безбедносните политики на национално ниво, како и консензус за безбедносните приоритети, треба да постои партиципативен процес на проценување, осмислување, спроведување и набљудување/оценка на политиката. Партиципативните процеси исто така ја зголемуваат одговорноста, транспарентноста и одржливоста, трите клучни принципи на РБС. Еден од клучните процеси за осигурување партиципативно креирање на политиката е вклучувањето и на жените и на мажите во процесот на одлучување (види Пример

4). Еднаквото учество на мажите и жените во локалните, националните и меѓународните процеси на безбедносната политика е во согласност со меѓународните норми и инструменти, како Резолуцијата 1325 на Советот за безбедност на ОН, и ја прави структурата на управувањето порепрезентативна во однос на составот на општеството.

Почитување на обврските од меѓународните закони и инструменти

Вклучување на родот во креирањето политика за национална безбедност е неопходно заради почитување на меѓународните и регионалните закони, инструменти и норми во врска со безбедноста и родот. Меѓу клучните инструменти спаѓаат:

- Конвенцијата за елиминирање на сите форми на дискриминација кон жените (ЦЕДАВ, 1979)
- Пекиншката Декларација и Платформа за акција (1995)
- Резолуцијата 1325 на Советот за безбедност на Обединетите нации за жените, мирот и безбедноста (2000)

Види го Прилогот за меѓународните и регионалните закони и инструменти

Во многу земји жените и натаму се исклучени од процесите на одлучување. На пример, повторната изградба и унапредувањето на безбедноста во Либерија бараше комплетно реструктурирање на безбедносните сили, вклучувајќи формулација и на ПНБ и на посебни безбедносни политики за секторите. Додека либериската Влада востанови квота од 20% за учеството на жените

Пример 4 Ползата од партиципативното креирање на безбедносната политика во Јужноафриканската Република

Процесот на постапартхејдна трансформација на безбедносните политики и институции на Јужноафриканската Република честопати се посочува како добра практика за партиципативна и домашна РБС. На пример, процесот на ревидирање на одбраната 1996 – 1998, вклучуваше национални консултации кои го осигураа учеството на религиозни и лисждери на заедниците, активисти, претставници на НВО и на организациите на жените. Во овој процес, локалните организации на жените беа од витално значење за свртување на вниманието кон клучни безбедносни прашања какви што се влијанието врз животната средина и сексуалното вознемирување на жените. Како одговор на ова, беа формирани два нови поткомитети во Секретаријатот за безбедност. Конечно, партиципативната ревизија на одбраната го помогна процесот на изградба на национален консензус околу одбранбените прашања и создаде легитимитет за новите безбедносни структури¹⁶.

Консултациите со жените, граѓанското општество и политичките партии исто така осигураа безбедносните политики да бидат родово одговорни и фрли светлина врз улогата на жените како оние кои користат и пружаат безбедност. Ова, на пример, беше илустрирано во *Белата книга за разузнавање* во 1994, *Белата книга за одбрана на Република Јужна Африка* во 1996 и *Белата книга за сигурност и безбедност* во 1998.

Јужноафриканското искуство покажува дека вклучувањето на жените и на претставници на организациите на жените во дебатите поврзани со одбраната може да води до проширено сфаќање за тоа што треба да биде вклучено во безбедносните политики и изјави.

Меѓу клучните наоди од овој процес, кои директно влијааа врз креирањето на политиката, спаѓаат¹⁷:

1. Јужна Африка ја надмина обичната реформа за трансформација на безбедносниот сектор преземајќи чекори за консултација со јавноста за улогата на безбедносниот сектор и ставајќи ги безбедноста и развојот на луѓето во центарот на својата рамка за национална безбедност.
2. Жени со различни погледи и вредности и од сите раси имаа централно место во артикулирањето на визијата и оформувањето на процесот низ кој безбедноста на луѓето стана приоритет на државата.
3. Жени од целиот политички спектрум се мобилизираа за да добијат застапеност од 50% во преговорите кои водеа до изборите во 1994 и 28% од местата во парламентот. Тие продолжуваат да го охрабруваат учеството на јавноста во оформувањето на политиката и остануваат најсилни поборници за безбедноста на луѓето.
4. Во рамките на безбедносниот естаблишмент, се повеќе се признава дека жените:
 - a. Внесуваат критичка перспектива во планирањето и примената на програмите.
 - b. Имаат позитивно влијание како членови на безбедносните служби.
 - v. Имаат клучна улога во градењето мир и безбедност.
5. Трансформацијата на безбедносниот сектор ќе остане нецелосна доколку не се смени културата во институциите. Надминувањето на дискриминацијата врз основа на род, како и на расната дискриминација, е клучна компонента и индикатор за трансформацијата.

во безбедносните сили, жените сепак не зедоа учество во процесите за креирање на безбедносната политика. Не беа обезбедени консултации на национално ниво со жените за да се осигураат различен придонес за, на пример, социјалните и економските несигурности и да се подобрат можностите за координиран одговор на раширеното сексуално насилство¹⁴. Ова е во спротивност со актуелната меѓународна размисла која нагласува дека само давајќи им на жените еднакви права и пристап до процесите на одлучување како и на мажите, може да дојде до одржлив развој¹⁵.

Вклучувањето на мажите и жените во креирањето безбедносни политики на рамна нога, исто така покажува дека тие честопати имаат различни безбедносни потреби и приоритети. Различни пристапи кон пружањето безбедност и правда за различни групи се потребни доколку треба да се постигне еднаков пристап за сите до овие јавни услуги. Важно е дека, употребата на родот како водечки принцип за проширување на дебатите за пружањето безбедност и правда не е прашање само на гледање на различните потреби на мажите и жените, туку исто така директно се однесува на посебните безбедносни потреби засновани врз етничката припадност, класата, сексуалната ориентација и религијата.

Мноштво различни иницијативи можат да се преземат за да се осигура целосно и еднакво учество на жените и мажите, вклучувајќи:

- Широки консултации со руралните и урбаните организации на заедницата и лидери на заедниците, вклучувајќи ги жените и организациите на жените.
- Назначување жени во клучните тела за одлучување во политиката на министерско ниво.
- Барање придонес од организациите на жените, парламентарната групација на жените и претставници од министерствата за прашања на жените во процесите на креирање безбедносни политики.

Со воспоставувањето партиципативни процеси, упатство за ефикасно пружање услуги е обезбедено од почетокот. Резултатот, потенцијално, е една од подобрите оперативни ефикасности, вклучувајќи ја и можноста на безбедносните сили да одговорат на специфичните безбедносни и правосудни потреби онака како што се идентификувани во безбедносните политики. Како документ, политиката со ваква природа, развиена под водство на извршната власт и прогласена од парламентот, исто така е ефикасен инструмент за заложба со кој политичкото водство ќе биде држено одговорно за дадените ветувања.

Родово одговорниот, партиципативен пристап во процесите на креирање безбедносни политики така обезбедува еднаков пристап од најразлични групи, и до политиката и до процесот во кој таа е развиена, спроведена и оценувана. Ова е особено важно во постконфликтен контекст и во повеќе земји во транзиција каде безбедносната архитектура е изградена од нула поради нивниот ненадеен или постепен колапс.

3.2 Сеопфатна безбедносна политика која се осврнува на различните безбедносни потреби

Како што спомнав во Глава 2, безбедносните политики се повеќе се осмислуваат така што се осврнуваат и на внатрешните и на надворешните закани за безбедноста. На линија на безбедноста на луѓето фокусирана врз задоволувањето на безбедносните потреби на личностите и заедниците, една сеопфатна безбедносна политика ги зема предвид различните безбедносни потреби на жените, мажите, девојчињата и момчињата, вклучувајќи ги и внатрешните закани за безбедноста какво што е родовото насилство (РН).

Види ја Алатката за РБС и родот

РН е можеби најочигледната манифестација на потребата од различни приоди при пружањето безбедност и правда. Тоа е глобален феномен кој ги погодува жените и девојчињата како и мажите и момчињата. Статистички, УНИФЕМ проценува дека секоја трета жена во светот ќе биде подложена на некој вид РН, како напад, силување, трговија или тепање¹⁸. Центарот за контрола и спречување болести соопштува дека секоја година во САД 1500000 жени и 800000 мажи се силувани или физички нападните од интимниот партнер¹⁹. Во Јамајка, Националната стратегија за безбедност признава дека домашното насилство придонесува за општата шема на криминал и насилство поради своите ослабувачки последици за општественото ткиво и неговата улога во социјализацијата на младите да употребуваат насилството како средство за решавање недоразбирања²⁰. Финансиските импликации на РН исто така се значителни, влијаејќи директно врз ефикасноста на пружањето услуги, како и врз другите сектор во државата. Според Министерството за внатрешни работи на Велика Британија, домашното насилство е водечката причина за смртноста кај жените на воз-

Пример 5 Родово насилство извршено од безбедносните сили во Сиера Леоне²²

Десетгодишниот конфликт во Сиера Леоне официјално беше прогласен за завршен во јануари 2002. Оружените сили и полицијата вршеа сексуално насилство за време на конфликтот, а мажите и натаму се премногу застапени во обете институции, што ги ограничува напорите за реформа во духот на поголема родова одговорност. Милитаризираната култура во безбедносниот сектор на Сиера Леоне може да го засили и институционализира РН во составот на оружените сили и полицијата.

Како одговор на ова, прашањата за човековите права беа вклучени во обуката понудена на оружените сили од Меѓународниот тим за советување и обука на војската предводен од Велика Британија и на полицијата на Сиера Леоне (иницирано од Проектот за сигурност и безбедност на заедницата на Комонвелтот). Обука, кодекси на однесување, спроведување дисциплински мерки, разработка на протоколи и институционални механизми за обработка на поплаките за РН, и зголемување на застапеноста на жените може да помогне во справувањето со РН кај силите на безбедносниот сектор.

раст од 19 до 44 година, создавајќи трошоци во Велика Британија од 23 милијарди фунти годишно²¹.

Родовите прашања, одобено РН, честопати се изедначени со жените и девојчињата. Меѓутоа, родовите прашања се еднакво релевантни за мажите и момчињата и земањето предвид на нивните посебни безбедносни потреби при процесите на креирање политики, осигурува сеопфатен приод. На пример, сексуалното насилство врз мажите во оружените сили и во затворите е исклучително табуизирано прашање, но заслужува да му се посвети внимание. Една студија спроведена во затворите во четири држави на САД утврди дека отприлика секој петти затвореник-маж пријавил сексуален инцидент под притисок или принуда додека бил затворен²³. РН врз мажи и момчиња исто така е прашање за време на конфликт, кога тие се подложени на сексуално насилство, еднополови масакри и присилна регрутација. И покрај распространетоста на ваквата појава, програмите за РН чија целна група се преживеаните мажи и момчиња практично не постојат во постконфликтните контексти²⁴.

Имајќи ја предвид широката распространетост и тешките општествени и финансиски последици од РН, тоа претставува безбедносно прашање што треба да се опфати во политиките за национална безбедност – и во ПНБ и во посебните политики за секторите.

3.3 Недискриминација во безбедносните политики и во институциите на безбедносниот сектор

Намалувањето на дискриминацијата вршена од страна на безбедносниот кадар врз основа на религија, пол, раса, сексуална ориентација или друга несоветна основа може да изгради доверба, да го зголеми легитимитетот и да го подобри обезбедувањето сигурност и правда. Како стратешки документ, безбедносната политика ја обврзува власта да се соочи со прашањата за безбедноста и правдата и во јавната сфера и во составот на самите безбедносни сили. Како таква, безбедносната политика може да воспостави заштитини правила против дискриминацијата во институциите на безбедносниот сектор. Родово одговорното креирање безбедносни политики помага да се осигури дека политиките не вклучуваат јазик кој ја продолжува дискриминацијата. Преку вклучувањето изјави по прашањето за недискриминација, безбедносните политики може да имаат позитивно влијание врз структурата и персоналот на оружените сили, полицијата, разузнавачките служби и другите институции во безбедносниот сектор.

4 Што се тоа политики за национална безбедност?

Оваа Глава обезбедува примери и предлози за тоа како да се осигураат процеси на креирање безбедносни политики кои ќе ги вклучат родовите прашања. Со оглед на фактот дека развојот на безбедносните политики

е секогаш различен во секој контекст, ќе има различни предизвици и можности за вклучувањето на родовите прашања. Предлозите што следат би требало да се прилагодат на локалниот контекст. За дискусија за креирањето безбедносни политики во посебни контексти, види Глава 5. Ова поглавје е структурирано според различните институции вклучени во правењето безбедносни политики: националните власти (вклучувајќи ги координативните тела за безбедност и комитетите за изготвување нацрт - политика), парламентот, локалните власти и ОГО. Исто така вклучува две трансверзални прашања кои треба да бидат земени предвид во сите различни институции: родовата обука и набљудувањето и оценката.

Како што е веќе напоментато, развојот или ревизијата на националната безбедносна политика бара придонес од мноштво актери, вклучувајќи внатрешни и надворешни актери кои пружаат безбедност. Оттаму, изработката на ефикасна безбедносна стратегија бара многу ресурси и човечки и финансиски. Поради ова, политиките за национална безбедност може само ретко да бидат подложени на ревизија, расправа или широка консултација. Затоа е од витално значење, кога ќе се појави можност за ново креирање политика, да се сработи темелна работа за да се обезбеди родовите прашања да бидат вклучени.

4.1 Национална влада

Потребна е политичка обврзаност на извршната власт за да се иницира развој или модификација на безбедносната политика. На пример, министерот за одбрана обично ќе ја надзира реализацијата на преработената одбранбена политика. Затоа, обврзаноста кон вклучувачки процес за креирање безбедносна политика и третирање на родовите прашања мора да биде вкоренета во највисоките нивоа на власта и меѓу повисокиот персонал во министерствата, за да се обезбеди родово одговорен процес и резултат.

Во случајот на **канадската ПНБ**²⁵, изготвувањето нацрт беше цврсто во рацете на Секретаријатот на федералниот кабинет. Премиерот одлучи дека процесот на формулирање не треба да се води низ повеќе оддели бидејќи се сметаше оти тоа ќе го одолжи процесот на изготвување нацрт. Така, беа вклучени актери и од владата и надвор од неа, меѓу кои и оние со родови експертски знаења. Вклучувањето различни перспективи за тоа што значи безбедноста одзема многу време, но то е неопходно за да се направат цврсти и темелни безбедносни политики. Доколку се востановат исклучувачки процеси на креирање политика, тоа ќе ги намали транспарентноста, демократскиот надзор и влезните точки за третирање на родовите прашања.

Низа чекори можат да бидат преземени, било од службите во министерствата, било од парламентот или од ОГО, за да се изгради родовиот капацитет и обврзаноста кај високото ниво во власта и персоналот вклучен во креирањето безбедносна политика:

- Подигање на свеста на шефот на државата, министрите, повисокиот министерски персонал и клучниот кадар во институциите на безбедносниот сектор

во поглед на меѓународните и националните обврски за родова еднаквост и човекови права.

- Организирајте родови брифинзи и извештаи за повишоките управни нивоа за темите на политиката, подобреното пружање услуги и оперативна ефикасност при примената на родовиот пристап во креирањето политики.
- Подготовка на белешки за разговор на безбедносни теми за персоналот на високо ниво, кои ги третираат родовите прашања на соодветен начин.
- Обезбедете белешки за брифинг на високата управа со кои ќе се покаже каде можат родовите прашања да се вклучат во безбедносните политики и да придонесат за целите на политиката.
- Лобирајте за назначување квалификувани жени во управувачкиот персонал и за вклучување на разбирањето за и покажување обврзаност кон родовата еднаквост, во условите за работа.²⁶
- Иницирајте менторски програми што ги спојуваат родовите експерти и персоналот на високо ниво со цел да се изгради нивниот родов капацитет.

Координативни тела за безбедност

Советот за национална безбедност (СНБ) обезбедува координирана активност и вклучување широк опфат на безбедносни теми, легислатива, структурни и надзорни прашања. Од СНБ – или од слично тело – може исто така да се бара да ја координира политиката, да ја спроведува политиката, да се осврнува на или да советува и да алоцира ресурси за справување со заканите за безбедноста. Оттаму, овие координативни тела се клучни, ако не и лесно достапни влезни точки за осигурување дека родовите прашања се ставен на агендата и дека жените учествуваат во одлучувањето за безбедноста.

СНБ на **Сиера Леоне**, Канцеларијата на Кабинетот во **Велика Британија**, Советодавниот совет за национална безбедност во **Канада** имаат различни функции, но сите имаат за цел да ја централизираат размислата на високото ниво на власта за прашањата за националната безбедност²⁷. Меѓутоа, во новите демократии и во постконфликтните земји, капацитетот на власта да ги управува и координира одговорите на прашањата за националната безбедност може да биде слаб. Исто, во овие тела, понекогаш, доминираат оружените сили и им недостига рамнотежа меѓу цивилното и военото.

Иако СНБ, или сличните тела во различни земји имаат различно членство и различни мандати, тие ретко вклучуваат жени или се осврнуваат на родовите прашања:

- Во **Непал** во 2004 година, СНБ се состоеше од воен персонал и претставници на Министерството за одбрана и Кабинетот на Премиерот, но жени не беа вклучени (наистина, немаше жени на високи позиции во полицијата и во клучните министерства во напалската Влада).
- СНБ на **Пакистан** има слично ограничен состав на членството бидејќи националната безбедност има тесна дефиниција под заглавијата за суверенитетот, интегритетот, одбраната, безбедноста на државата и „управување со кризи“²⁸. СНБ на **САД**, исто така има

тесно членство, официјално вклучувајќи ги Претседателот, Потпретседателот, Државниот секретар и Секретарот за одбрана, со редовно присуство на началникот на Генералштабот, директорот на Централната агенција за разузнавање и советникот на Претседателот за национална безбедност. Родовата рамнотежа во СНБ на Пакистан и на САД е мала, а прашањата за несигурностите на мажите и жените, генерално не се разграничени ниту земени предвид. Една од причините е тоа што овие тела примарно се справуваат со макро-политичките прашања, неправедјќи разлика меѓу различните групи во општеството.

Како што е потенцирано во делот 3.1, низа придобивки доаѓаат од зголеменото учество на жените и од вклучувањето на родовите прашања во одлучувањето за безбедноста. На пример, консултацијата со претставници на парламентарната групација на жените веројатно ќе ја прошири дебатата во СНБ за тоа на кои безбедносни прашања да им се даде приоритет. Земањето на родовите прашања предвид може да започне продуктивна дискусија за прифатените приоди кон безбедноста и безбедносните приоритети, и за ефикасни методи за обезбедување сигурност и правда.

Меѓу чекорите што можат да се преземат за да се вклучат родовите прашања и да се зголеми учеството на жените во координативните тела за безбедност спаѓаат:

- Приоритетно назначете жени-претставници во СНБ.
- Вклучете или консултирајте се со претставници од министерството фокусирано на родови и женски прашања, друга владина родова машинерија или парламентарната групација на жените.
- Изградете го родовиот капацитет на членовите на СНБ преку обуки, брифинзи, менторство и други иницијативи. Види го делот 4.5 за родова обука.
- Востановете механизми за обезбедување консултации со надворешни експерти за род и со претставници на женските организации.

Еден од предизвиците за зголемување на назначувањето жени во СНБ е тоа што жените сè уште се маргинализирани, во најголем број земји, кога станува збор за високите политички позиции, и оттаму, малку жени ги држат позициите кои се вклучени во овие совети. На пример, во 2005 имаше само 12 министерки за одбрана и прашања на ветераните (6,6%) и 29 (15,8%) министерки за правда во примерокот кој опфати 183 земји²⁹. Оттаму, исто така, потребни се иницијативи за зголемување на бројот на жени на високи политички позиции, како на пример: стипендии за жените да ги следат релевантните универзитетски програми, изградба на капацитетот на пратениците и квоти во политичките партии. Вклучувањето на жените во координативните тела за безбедност нема автоматски да значи дека ќе им се посвети поголемо внимание на родовите прашања, но различните мислења и искуства кај членовите на СНБ ќе донесат повеќе перспективи во дискусијата.

Комитети за изготвување нацрт на безбедносната политика

Доколку родот треба да биде силно присутен во безбедносните политики, посебните тела кои ги изготвуваат безбедносните нацрт - политики треба да имаат

капацитет да ги сфатат различните безбедносни потреби на мажите, жените, девојчињата и момчињата, и како предложената безбедносна политика ќе влијае врз овие потреби. Телата за изготвување безбедносна нацрт - политика можат да бидат или постојани или ad hoc комитети. Политиките можат да бидат осмислени од тим сочинет од луѓе од еден владин оддел (на пример политики за вршење полициска служба) или од неколку оддели (на пример за ПНБ).

Членовите на комитетот за изготвување нацрт мора да имаат технички вештини за да подготват политики кои се сеопфатни, прецизни и недвосмислени. Главните критериуми за избор на членовите на комитетот треба да бидат:

- Технички способности и знаење – *вклучувајќи го и опфаќањето на родовите прашања.*
- Репрезентативност во однос на институциите надлежни за спроведување и клучните одлучувачи – *потенцијално вклучувајќи и претставник од владиното министерство одговорно за родови прашања.*
- Посветеност на демократска реформа – *вклучувајќи промовирање на родовата еднаквост³⁰.*

Телата за надзор како парламентот или ОГО можат да играат важна улога во застапувањето за вклучување на родовата експертиза во комитетот за изготвување нацрт, или за тоа членовите на комитетот да поминат низ обука која опфаќа родови компоненти.

За да обезбеди родово одговорна безбедносна политика, комитетот за изготвување нацрт треба и експлицитно да се осврне на родовите прашања и да употребува родово чувствителен јазик.

Експлицитно осврнување на родовите прашања

Во зависност од видот безбедносна политика што се развива, родовите прашања што треба да се подвечат се (види Пример 6):

- Важноста од постигнување еднаквост меѓу мажите и жените и општествените, религиозните и етничките групи како прашање на националната безбедност.
- Афирмација на еднаквото право на сите мажи и жени да учествуваат во институциите на безбедносниот сектор.
- РН врз мажите, жените, девојчињата и момчињата како клучна внатрешна закана за безбедноста, и стратегии за спречување, одговор и казнување на РН, со издвојување соодветни човечки и финансиски ресурси.
- Елиминирање на дискриминацијата во институциите на безбедносниот сектор или во пружањето безбедносни услуги, врз основа на пол, раса, религија, сексуална ориентација или врз која било друга несоодветна основа.
- Институционални кодекси на однесување, вклучувајќи посебни одредби против дискриминација, сексуално вознемирување и други форми на РН.
- Востановување механизми кои осигуруваат учество на граѓанското општество во надзорот и спроведувањето на безбедносните политики, процесите на РБС и на институциите на безбедносниот сектор.

Повеќе типови безбедносни политики во различни земји се имаат осврнато на родовите прашања на овој начин. Белата книга на одбраната на **Сиера Леоне** вели дека „Министерството за одбрана заедно со РСЛАФ [Оружените сили на Република Сиера Леоне] е посветен на регрутирањето и задржувањето на персонал од голем калибар без оглед на припадноста кон племе, регион, род, религија...“³¹ Трговијата со луѓе е вклучена во националните безбедносни стратегии на Романија и на Украина. Во **украинската** политика таа е сместена во заглавието „Обезбедување поволни надворешни услови за развој и безбедност на државата“³². Во **Романија** „Стратегијата ја констатира потребата за примена на некои средства за стимулирање на националната солидарност и граѓанската одговорност, потоа интерес во еднаквоста на трудот на мажите и жените. Еднакви можности за пристап до образованието и обуката и до социјалната заштита“³³.

Пример 6 Родово насилство извршено од безбедносните сили во Сиера Леоне²²

Јужноафриканските бели книги за разузнавањето, за националната одбрана и за сигурност и безбедност имаат родово чувствителен јазик и се осврнуваат на РН и дискриминацијата и на еднаквото учество во институциите на безбедносниот сектор.

Бела книга за разузнавање (1994):

Составот на националната служба за разузнавање ќе настојува да го отсликува родовиот и расниот состав на општеството истовремено земјаќи го предвид објективниот критериум за заслуга. За оваа цел, програма за афирмативна акција ќе биде применета за справување со нерамножежата³⁵.

Бела книга за националната одбрана на Република Јужна Африка (1996):

За да се обезбеди легитимитетот на оружените сили, ОО [Одделот за одбрана] се посветува на целата за надминување на наследството од расна и родова дискриминација. Ќе се осигура дека ЈСНБ (Јужноафрикански сили за национална безбедност) и особено нивното раководство се широко репрезентативни во однос на популацијата на Јужна Африка.

ОО го признава правото на жените за служат на сите чинови и позиции, вклучувајќи ги и борбените улоги³⁶.

Бела книга за сигурност и безбедност (1998):

Посебно го спомнува третманот на сексуалните прекршоци, силувањето или домашното насилство со „дополнително достоинство, сочувство и грижа“. Исто така бара стратегии за спречување на криминалот насочени кон оние групи кај кои е најголем ризикот да станат или прекршителите или жртви на злосторствата, вклучувајќи ги „ситомашните заедници, младите, жените и децата и инвалидите“³⁷.

Употреба на родово чувствителен јазик

Исто така, важно е да се употребува „родово вклучувачки“ и „родово специфичен“ јазик во безбедносните политики со цел да се избегне дискриминацијата или исклучувањето. Генеричката употреба на „тој“ или „маж“ ги исклучува жените¹. Многу безбедносни политики, од Белата книга за одбраната на **Сиера Леоне** до **ирската** Бела книга на одбраната, го признаваат ова така што, на пример, реферираат на „мажите и жените во службата“. Други ПНБ, како оние на **Русија** и на **САД**, не прават разлика меѓу мажи и жени. Иако употребата на „родово неутрален јазик“ – на пример „луѓе“ наместо „мажи и жени“ е соодветна во многу околности, тоа може да го ограничи признавањето на родовите разлики и може да ја остави претпоставката дека сите безбедносни групи во општеството имаат слични безбедносни потреби.

На крајот, има некои ПНБ како оние на **Јамајка**, **Грузија** и **Украина**, кои продолжуваат да употребуваат термини како „машка работна сила“ [на англиски „manpower“, на македонски „работна сила“, прим. прев.] и „опасности предизвикани од маж“³⁴ [на англиски „man-made hazards“, на македонски „опасности предизвикани од човекот“, прим. прев.]. Ова се секако дискриминаторски термини кои произлегуваат од идејата дека само мажите (а не и жените) се активни во јавната сфера.

Меѓу примерите за родово чувствителен јазик спаѓаат:

- Службеници и службенички – наместо службеници [на англиски „servicemen and women – not servicemen“, прим. прев.]
- Полицијци и полицајки – не полицајци [на англиски „police officer – not policeman“, прим. прев.]
- Човештво [на англиски „humankind – not mankind“, прим. прев.]
- Вештачки или произведен – не направен од маж [на англиски „artificial or manufactured – not man-made“, прим. прев.]

- Таа/тој или тој/таа – не тој
- Екипирани [на англиски „staffed – not manned“, прим. прев.]
- Труд, кадар, работна сила – не машка работна сила [на англиски „labour, staffing, workforce – not manpower“, прим. прев.]
- Претседавач и претседавачка – наместо претседавач [на англиски „chair or chairperson – not chairman“, прим. прев.]
- Прецизирајте мажи, жени, девојчиња и момчиња каде што е соодветно – поскоро отколку само луѓе.

4.2 Парламент

Извршната власт ги предлага безбедносните политики, а парламентот обично ги прифаќа, ги изменува или ги отфрла политиките, го контролира буџетот, и може да ја набљудува и оценува неговата примена (види Пример 7). Додека функцијата на парламентот се разликува од земја до земја, се очекува да врши две задачи кога станува збор за развојот на политиката: да ја набљудува извршната власт и да ги претставува интересите на граѓаните. Ова значи дека парламентот може да игра клучна улога во осигурувањето дека политиката одговара на посебните потреби на мажите, момчињата, жените и девојчињата, преку: партиципативни процеси на креирање политика и еднаква претставеност на мажите и жените, како и на различни општествени, етнички и религиозни групи.

Види ја Алатката за Парламентарен надзор врз безбедносниот сектор и родот

Во демократиите во создавање или новите демократии и во постконфликтните земји, не е веројатно дека соодветно во сила ќе бидат концептот или практиките на демократскиот и финансискиот надзор. Една од последиците е недостигот од координација и размена на информации меѓу граѓанските и воените власти, и невол-

Пример 7 Улогата на парламентот во безбедносните политики³⁹

Развој

Поради фактот дека развојот на безбедносните политики е задача на извршните и компетентните оддели и надлежни институции на владата, улогата на парламентот во развојната фаза е ограничена.

Одлучување

Кога безбедносната политика ќе стигне во парламентот, тој презема директна одговорност за неа. Парламентот може да ја даде својата согласност за новите политики и легислатива што ја предлага владата, може да ги отфрли или да предложи измени. Парламентот, исто така, има особено влијание во поглед на буџетските апропријации низ главните фази на типичниот буџетски циклус: подготовка на буџетот, одобрување на буџетот, извршување или трошење и ревизија или ревидирање. Види го дел 4.6 за родова анализа на буџетот.

Роковите за процесот на одлучување треба да овозможат натамошни јавни консултации со репрезентативен дел од популацијата. Ова ќе го зголеми потенцијалот за поддршка од јавноста за безбедносната политика и ќе осигура дека ги задоволува потребите на популацијата.

Спроведување

При спроведувањето на безбедносните политики, улога на парламентот е да ги прегледува активностите на владата, и низ постојана анализа на буџетот. Безбедносните политики имаат големи финансиски последици и се суштински поврзани со парите на даночните обврзници.

Проценка и научени лекции

Парламентот игра улога во ревизијата и на бројките и на постигнатото во поглед на спроведувањето на безбедносните политики. Извештаите за напредокот од релевантните владини надлежни институции се од суштинско значење за контрола врз процесот и да се добие увид во тоа дали целите поставени во безбедносната политика се спроведуваат.

Пример 8 Вклучувањето на родот во креирањето безбедносни политики: улогата на жените од АНК во Јужноафриканската Република⁴²

Транзицијата на Јужна Африка кон демократија покажува како спроводлива политичка средина, формирањето женска лига во рамките на политичка партија и застапување за родовите прашања низ целиот политички спектрум може да влијае врз креирањето политика за национална безбедност.

Политичкиот простор за осврт кон родовите прашања беше создаден од жените во граѓанското општество и во политичките партии. На пример, поради загриженост дека жените се маргинализирани, Женската лига на Африканскиот национален конгрес (АНК) беше реформирана во 1990 година и повика на поставување на жените на лидерски позиции и за вклучување на родовата еднаквост во платформите и политиките на АНК. Нивното застапување е очигледно во публикацијата на АНК од 1992 насловена *Подготвени за власта: политичко упатство за демократска Јужна Африка*. Документот предложи прифаќање четири меѓусебно поврзани вредности: демократија и граѓанска власт, безбедност на луѓето, антимилитаризам и родова еднаквост. Со нагласок врз последното, манифестот ги подвлекува целите за несексизам и потребата да се формираат посебни надлежни институции што ќе го осигураат спроведувањето на политиките за еднакви можности. Во поглед на институциите од безбедносниот сектор, манифестот повторува дека тие мора да ги почитуваат идеалите за демократија, нерасизам и несексизам; да ги одразуваат националниот и родовиот состав на јужноафриканското општество; и признава дека „родовата дискриминација или го исклучуваше или го потчинуваше учеството на жените во сите социо-економски и политички институции“⁴³.

Членките на АНК и на граѓанското општество придонесоа за нагласување на фокусот врз безбедноста на луѓето, свртувајќи ја дискусијата од прашањата на „државна безбедност“ кон безбедноста како широк однос во чиј центар се луѓето. Ова се рефлектира во отвореното прифаќање на пристапот за безбедност на луѓето и на повикот за демилитаризирана безбедност во политичката, економската, општествената и димензијата за заштита на животната средина во *Подготвени за власта*.

ност од страна на владата и парламентот да прифатат граѓански надзор. Одговорноста, транспарентноста и вклученоста на граѓаните во дизајнирањето на одговорите на прашањата за националната безбедност, како последица на ова, се ограничени. Сепак, иако на парламентите во демократиите во развој им недостига суштинска моќ за одлучување, тие се потенцијално витални форуми за транспарентност и можат значително да придонесат за одговорноста на извршната власт и да ја проверуваат извршната моќ.

Слично на ова, во политичките системи во кои преовладува силна партиска дисциплина во законодавниот дом и вонеговите комитети, надзорната улога на парламентот, во практиката, може да биде многу ограничена. Во **Канада**, парламентот беше критикуван дека служи како печат за политичките одлуки донесени на централизиран начин од премиерот и од политичките и високите советници во Кабинетот. Во политиката на одбраната и безбедноста, законодавните комитети и поткомитети не служеа како ефикасни механизми за надзор, и имаше тврдења дека не постои суштинска расправа за одбранбената политика во канадскиот парламент³⁸.

Партиципативни процеси на креирање политики

Вклученоста на парламентот во безбедносните политики е од критично значење за осигурување на транспарентноста и одговорноста пред јавноста. Ова се постигнува преку отворена дебата, консултации и јавна достапност на информациите за владините безбедносни политики.

Консултациите со релевантните парламентарни комитети за ПНБ – и за другите безбедносни политики – ќе бидат најуспешни ако се спроведуваат во раната фаза од процесот на изготвување нацрт за да може да дојде до измени и до промена на правецот на политиките. На парламентот и на парламентарните комитети не треба едноставно да им се презентира финален документ, кои тие можат или да го прифатат или да го отфрлат.

Парламентите – вклучувајќи ги комитетите за безбедност и соработка – исто така треба да бидат на чело на осигурувањето дека безбедносните политики поминуваат

низ соодветни јавни консултации. Иако овие процеси не се неизоставно скапи, за нив е потребно време, средства, кадар и политичка волја кои може да не бидат внатрешно достапни во постконфликтни или во земји во развој. Затоа, може да биде потребна поддршка од донатори за да се покријат трошоците за, на пример, работилниците во руралните области. Донаторите можат исто така да ги финансираат процесите на консултација кои се посебно осмислени за да го максимизираат учеството на жените и на другите групи кои се често маргинализирани за време на развојот на безбедносните политики⁴⁰.

Механизмите за обезбедување учество може да вклучуваат:

- Структурирани консултации со репрезентативен сегмент на ОГО, вклучувајќи ги урбаните и руралните организации на жените (види Пример 10).
- Средби во општинските совети со директна интеракција меѓу политичките лидери и јавноста.
- Парламентарни расправи и отворени дебати.
- Доколу е потребно, посебни средби со маргинализираните групи на локално ниво, кои може да не учествуваат на јавните средби со мнозинската популација.

За да обезбедат широко и репрезентативно учество, треба да се преземат посебни мерки за да се вклучат:

- Руралните и урбаните женски организации на заедницата
- Работничките синдикати
- Религиозните организации
- Лидерите на заедниците и активистите
- Младинските организации
- Асоцијациите на староседелците, етничките и другите малцинства
- Асоцијациите на лицата со инвалидитет
- Групите застапници на децата
- Претставници на академските кругови и истражувачи
- Асоцијации на иселеници
- Експерти за родови прашања
- Меѓунродни организации
- Организации за социјална правда и услуги

Еднаква застапеност на мажите и жените

Пратениците со во редовен и директен контакт со населението, во практиката многу повеќе отколку извршната власт, и оттаму се добро позиционирани за да ги констатираат грижите за јавната безбедност. Од аспект на застапеноста, меѓутоа, соодносот на жените и мажите во најголем број парламенти е нееднаков. Во 2006 година, 83,1% од пратениците во светот беа мажи⁴¹. Згора на тоа, пратеничките ретко се членки на комитетите за одбрана и безбедност. Затоа, за да се обезбеди придонес од пратеничките во креирањето безбедносни политики може да биде соодветно да се:

- Зголеми учеството на жените во комитетите за одбрана и безбедност, вклучувајќи и нивно поставување за претседавачки.
- Охрабрат жените да соработуваат преку партиските линии на прашања врзани за безбедноста и да развијат споделени платформи и заеднички стратегии за придонес во пошироките политички дискусии.
- Поддржи формирањето женска групација и коалиција во парламентот и во политичките партии (види Пример 8).
- Охрабри определувањето национални и партиски квоти за минимално учество на жените и мажите.

Згора на обезбедувањето еднаква застапеност, важно е да се изгради свест и разбирање за родовите прашања кај пратениците, особено кај мажите и жените кои членуваат во комитетите за одбрана и безбедност.

4.3 Локална власт

За да се осигура целосно спроведување на безбедносни политики на национално ниво, мора да се преземат иницијативи на локално ниво. Згора на тоа, локалните комитети за безбедност, на пример, можат да обезбедат суштински придонес за безбедноските политики на национално ниво, осигурувајќи се дека тие ги одразуваат локалната безбедносна реалност и приоритети. Искуството покажува дека локално вградените безбедносни анализи и стратегии се витални за да гарантираат дека неси-

гурностите на ниво на заедниците се навистина земено предвид. Овие иницијативи може да претставуваат клучни влезни точки за вклучување на родовите прашања во спроведувањето на безбедносна политика.

Меѓу примерите за иницијативи што можат да бидат преземени од општинските власти, локалните институции на безбедносниот сектор или граѓанското општество спаѓаат:

- Ревизии на безбедноста/сигурноста
- Безбедносни планови на граѓаните/заедниците
- Безбедносни/сигурносни комитети или совети
- Форуми на полиција на заедницата

Форуми на полиција на заедницата, безбедносни планови и ревизии на сигурноста

Во **Јужна Африка**, локалната власт и Полициските сили на Јужна Африка учествуваат во и соработуваат со форуми на полиција на заедницата (ФПЗ) за да ги определат заедничките приоритети и цели за спречување на криминалот. ФПЗ ги вклучуваат ОГО во формулирањето на локалните приоритети за полицијата и иницијативите за спречување на криминалот. Активностите на ФПЗ се засновуваат на безбедноските планови на заедницата, кои ги идентификуваат: програмите, проектите или активностите што ќе ги спроведуваат ФПЗ; од каде ФПЗ ќе ги добива средствата за проектите; и како проектите ќе ги промовираат целите на ФПЗ. За возврат, безбедносниот план на заедницата се засновува врз ревизија на сигурноста на заедницата која помага за:

- Да се фокусираат врз најсериозните проблеми кога имате малку средства.
- Да им дадете на луѓето факти кога нема да се согласуваат за најсериозните проблеми.
- Да ја координирате работата на различни организации за да се спречи удвојувањето.

Ревизија на сигурноста на заедницата се спроведува низ процес од пет чекори за да ги идентификува:

Пример 9 Локалните комитети за безбедност и механизмите за рано предупредување во Сиера Леоне ⁴⁶

Во Сиера Леоне, Канцеларијата за национална безбедност (КНБ) востанови Провинциски комитети за безбедност и Обласни комитети за безбедност како форуми за консултација на локално ниво за да ги проценат и да одговорат на безбедноските закани низ целата држава. Тие исто така беа формирани за да осигураат дека безбедноските политики ги одразуваат вистинските безбедносни потреби и да соберат податоци на ниво на заедница. Децентрализираните безбедносни комитети лоцирани во внатрешноста на државата можат да послужат како механизми за владата за рано предупредување за конфликти, бидејќи тие директно и рапортираат на КНБ.

Вклучувањето на жените или претставници на организации на жените во овие тела досега беше ограничено, но би ја подобрило способноста за собирање податоци како дел од механизмот за рано предупредување. Пристап одоздола нагоре од ваква природа би можел да биде комбиниран со ангажирање советник за родови прашања во КНБ кој би можел да ги анализира и структурира податоците добиени од провинцијалните и обласните безбедносни комитети, и би поставувал релевантни прашања какви што се :

1. Дали институциите на безбедносниот сектор соодветно одговараат на безбедноските потреби на мажите, жените, девојчињата и момчињата?
 - а. Дали мажите и жените имаат слобода да излезат од своите домови или да патуваат надвор од својата област?
 - б. Дали мажите, жените, девојчињата и момчињата се во ранлива позиција во однос на трговијата со луѓе и сексуалната експлоатација?
 - в. Какви услуги им се достапни на мажите и жените подложени на домашно насилство?
2. Какви видови и степени на РН постојат? Дали РН се зголемува или се намалува?
3. Дали има доволно ресурси во заедницата за да одговорат на различните безбедносни закани што ги искусуваат мажите и жените и различни општествени групи?

Пример 10 | Националната безбедносна политика на Јамајка – вклучувачки процес⁵⁰

Во средината на 2007 година, Владата на Јамајка усвои сеопфатна Политика за национална безбедност – *Кон безбедна и просперитетна нација*. Оваа стратегија се базираше врз Зелената книга за национална безбедносна стратегија, која првпат влезе во Парламентот во јануари 2006 година, и на последователната Бела книга за национална безбедносна стратегија. Белата книга беше разработена по бројни консултации со јамајканските заедници и чинители, вклучувајќи ги и ОГО. НБП е во линија со сеопфатните цели на политиката во сите сектори на актуалната размисла и иницијативи на РБС, и беше резултат на соработка меѓу Владата на Јамајка и советници од Канада, Велика Британија и САД.

Во почетокот, јамајканската Влада планираше да спроведе ревизија на одбраната. Сепак, набргу сфати дека е потребен поширок пристап за осврт на постоечкиот опфат потенцијални закани за националната безбедност, како организираните криминал, насилството на бандите, социо-економските грижи и катастрофите во животната средина. Беа иницирани широки консултации, во кои беа вклучени сите релевантни гранки на владините и државните институции и ОГО, вклучувајќи ги и организациите на жените.

Резултатот беше политика за национална безбедност која се осврна на сите главни безбедносни и правосудни институции вклучувајќи ги оружените сили, полицијата, министерството за правда, и недржавните чинители. Таа ги интегрира главните безбедносни политики, цели и одговорности на земјата во еден целосен главен план за постигнување „национална визија“ за Јамајка. НБП пропишува комбинирана употреба на политички, економски, општествени, информациски и безбедносни структури за подигање на безбедноста и правдата. Ја појаснува институционалната рамка во која оружените сили и цивилните институции на државата ќе ги координираат нивните активности за да создадат интегрирана, кохезивна безбедносна мрежа, за да ги заштити националните интереси. Таа исто така се осврнува и на комплементарните улоги и одговорности на јавниот и на приватниот сектор, како и на ОГО.

Под насловот „Влијание на насилството врз заедниците“, НБП повикува да се обрати непосредно внимание на влијанието што насилството го има врз поединците, заедниците и општеството. „Домашното насилство“, се вели, „е една од најкарактеристичните и најчестите форми што го инфицираат општеството. Тоа придонесува кон општата шема на криминал и насилство поради неговите ослабувачки последици за општественото ткиво и неговата улога во социјализацијата на младите да употребуваат насилството како средство за решавање недоразбирања. Жените и децата се изложени на диспропорционално поголем ризик од домашно насилство“.

По одобрувањето на НБП, следува предизвикот за нејзиното спроведување. Формирана е Единица за спроведување на националната безбедносна стратегија, која дејствува во името на Националниот совет за безбедност. Нејзината задача е да ја координира работата на релевантните министерства.

- 1. Проблемите со криминалот во заедницата:** на пример домашно насилство.
- 2. Кои организации што прават:** некои организации можеби веќе имаат проекти за спречување на криминалот, и оттаму можеби веќе има активисти кои работат на спречување на домашното насилство и поддршка на оние кои се директно или индиректно погодени од него.
- 3. Физичките и социјалните карактеристики на областа:** за да ги сфатите причините за криминалот во една заедница, прво мора да ги знаете физичките и социјалните карактеристики на областа. На пример: често е поверојатно младите луѓе да извршат криминал; кај жените постои поголем ризик за домашно насилство и сексуален напад; кај младите мажи постои поголем ризик за други видови насилен криминал; и исто така, поверојатно е младите мажи да извршат криминал.
- 4. Проблемите кои се најважни.**
- 5. Детали за најважните проблеми⁴⁴.**

Локални безбедносни комитети и планови за безбедност на граѓаните

Различни видови тела се создадени за да се планираат, координираат и набљудуваат иницијативите за подобрување на локалната безбедност (види Пример 9).

Во **Перу**, парламентот создаде Национален систем за безбедност на граѓаните за да се промовираат иницијативите за спречување на криминалот со локално учество и да ја направи полицијата поодговорна кон заедниците. Овој систем се потпира врз институциите на локално ниво, со основање на Локални совети за безбедност на граѓаните (ЛСБГ) (*Consejos Distritales de*

Seguridad Ciudadana). Во ЛСБГ локалните полициски командири работат директно со локалните власти и со претставниците на заедницата на спречување на криминалот. ЛСБГ можат да бидат опишани како механизми одоздола – нагоре за да биде полицијата одговорна за нејзиното однесување и квалитет на услугата и да понудат важен простор за учество на заедницата во прашањата за локална безбедност. Тие имаат мандат да осмислат план за безбедност на граѓаните на општинско ниво врз основа на проценка за прашањата за локалната безбедност и сигурност. Безбедносниот план се спроведува со мобилизирање на локалната соработка и ресурси. ЛСБГ се исто така одговорни за оценка на влијанието на планот и за набљудување на достигнувањата на јавните службеници кои го спроведуваат планот, вклучувајќи ја и полицијата⁴⁵.

Слични тела, како локалните совети за безбедност (*Consejos de Seguridad*) се основани во Чиле, Колумбија и Гватемала. Во **Колумбија**, меѓу членовите на локалните совети за безбедност влегуваат и локалните полициски и воени шефови, градоначалникот и претставници на академските кругови и на приватниот сектор.

Примери за мерки што треба да се преземат за вклучување на родовите прашања во безбедносните иницијативи на локалната власт:

- Вклучете експерти за родови прашања и претставници на организациите на жените во комитетите/советите за безбедност на заедницата.
- Обезбедете дека ревизиите на сигурноста на заедницата вклучуваат: консултации, на рамна нога, со жените, мажите и другите општествени групи; фокус врз РН; распределба на податоците по пол, возраст, етничка припадност и маало; и посебни прашања во однос на различните безбедносни потреби на гру-

дите кои ја сочинуваат областа под јурисдикција на локалната власт. Види го делот 4.6 за Проценка, набљудување и оценка.

- Земете ги предвид различните безбедносни потреби на мажите, жените, момчињата и девојчињата кога развивате иницијативи за спречување и одговор на криминалот.
- Пренесете им ги резултатите од ревизијата на сигурноста и процесите за планирање на регионалните и националните безбедносни тела. Овие податоци се од критична важност за да се обезбеди дека регионалните и политиките за национална безбедност ги одразуваат локалните безбедносни реалности, а во некои случаи и како механизми за рано предупредување за конфликти.
- Обезбедете обука и упатства за изградба на родово одговорен пристап кај оние кои се вклучени во изготвувањето на нацртите на безбедносните планови на ниво на заедница. Види го делот 4.5 за Родова обука.

4.4 Организации на граѓанското општество

Значајна причина за вклучувањето на ОГО во развојот и примената на безбедносната политика е да се осигура демократски, транспарентен, одговорен и вклучувачки процес. ОГО не ги претставуваат, по дефиниција, овие принципи на добро владеење и, потребно ли е да се каже, не се хомогени во поглед на нивните економски и политички интереси. Сепак, граѓанското општество потенцијално обезбедува простор за градење експертиза и капацитет за независно да се оценат, доведат во прашање или одобрат анализите и одлуките на власта по прашањата на одбраната и безбедноста. ОГО опфаќа мноштво различни организации, вклучувајќи ги организациите на жените, работничките синдикати, религиозните групи, етничките, малцинските или асоцијациите на староседелците, професионалните деловни асоцијации, застапничките организации, НВО, тинк-тенк и фондацииите, истражувачките групи, медиумските групи и институциите за обука. Оваа разновидност е истовремено и предност и слабост. Таа е предност бидејќи има потенцијал да претставува мноштво разновидни групи во општеството кои немаат неизоставно свој глас во процесите на креирање политики. Слабост е поради тоа што наоѓањето заедничка почва е предизвик и работа за која треба време, особено во однос на прашањето за креирање безбедносна политика.

Види ја Алатката за Надзор на граѓанското општество врз безбедносниот сектор и родот.

Развојот на политики кои се однесуваат на националната безбедност, во минатото беше обвиткано со тајност, која, потребите на националната безбедност ја бараат до некое ниво. Сепак, доколку процесот биде спроведен само како процес во власта, тоа ќе биде контрапродуктивно⁴⁷. Тајноста може да го прикрива лошото управување со финансиите поради корупција или недостиг од стручност. Еден од начините за да се надмине овој проблем е да се осигура дека со типовите информации и документи што можат и треба да бидат доверливи недвосмислено се постапува согласно законот, додека истовремено се поддржуваат слободата на изразување и слободата на печатот⁴⁸.

ОГО можат да преземат која било од следниве активности за поддршка на родово одговорното креирање безбедносни политики:

- **Влијание** врз јавната политика преку застапништво во поглед на новите политики и закони на вршењето полициска служба, разузнавање, реформа на безбедноста или националната безбедност.
- **Креирање** пропуслива и партиципативна политичка клима преку подигање на свеста кај јавноста за ПНБ - и безбедносните политики и нивната родова димензија.
- **Обезбедување** маса технички експерти на кои можат да се потпрат креаторите на политики, кои имаат посебен капацитет и вештини за родова анализа.
- **Поддршка** за развојот на безбедносната политика преку истражување за безбедносните потреби на ниво на заедницата, правејќи разлика меѓу потребите на мажите, жените, девојчињата и момчињата.
- **Набљудување** на спроведувањето на безбедносните политики и активности на институциите на безбедносниот сектор за да се осигура транспарентност и јавна одговорност.
- **Претставете** ги ставовите и преференците на граѓаните поврзани со безбедноста – вклучувајќи ги и маргинализираните групи – кои се критични компоненти на вклучувачки развој на ПНБ/безбедносна политика и можат да ја прошират дебатата за тоа што е „безбедност“.
- **Охрабрете** ги домашната сопственост на процесот на политиката надвор од државните институции.
- **Изградете го капацитетот** на владиниот персонал и на пратениците преку создавање и дистрибуирање информации какви што се политички брифинзи кои се однесуваат на грижите и потребите за безбедност на ниво на заедница.
- **Промовирајте** го јавниот надзор врз развојот на безбедносните политики преку медиумски извештаи и градење на капацитетот на новинарите за безбедносните политики и родовите прашања.
- **Олеснување** и учество во јавната дебата за суштинските прашања за одбраната и безбедноста.
- **Изгответе и дистрибуирајте** независни анализи и информации за безбедносниот сектор до парламентот и до јавноста.
- **Понудете** градење капацитет до владата, парламентот и други ОГО за родот и безбедносната политика преку работилници и обуки.
- **Спроведете** родова ревизија и проценка, вклучувајќи и родова анализа на буџетот, на безбедносната политика и институциите на безбедносниот сектор.
- **Лобирајте** за јавна дебата за безбедносните прашања и правење одредени информации достапни до јавноста.

Организации на жените

Организациите на жените и организациите кои работат на родови прашања имаат специфична експертиза и пристап до информациите кои ги прават вредни партнери за другите ОГО, парламентите, институциите на безбедносниот сектор и владата во процесот на елаборирање на безбедносните политики. Тие често можат да служат како критична нишка меѓу реал-

носта на ниво на несигурностите во заедницата што ги искусуваат мажите и жените и креаторите на политики на национално, регионално и меѓународно ниво. Организациите фокусирани врз родот кои работат на ниво на заедница, честопати имаат локална мрежа која им овозможува да ги идентификуваат клучните безбедносни потреби на одделни групи во општеството. Ваквите податоци ќе бидат од критично значење и во процесот на правење преглед на безбедносната политика и како рано предупредување за конфликт, што за возврат е витално за определување на приоритетите на националната безбедност.

Начините за вклучување на организациите на жените во дебатата за и формулирањето на безбедносната политика вклучуваат:

- Олеснете ја интеракцијата меѓу женските групи и локалните актери кои пружаат безбедност, на пример преку нивно вклучување во комитетите за локална безбедност.
- Изградете го капацитетот на организациите на жените за прашањата на безбедносната политика вклучувајќи ги застапништвото и надзорот.
- Вклучете претставници на организациите на жените како експерти за родот во парламентарните расправи или спроведувањето родова обука.

ОГО можат да бидат помоќни кога зборуваат во еден глас. Пример за влијанието што може да го има мрежа од ОГО е НВО работната група за жените, мирот и безбедноста. Беше формирана во мај 2000 година, од 11 различни организации за да се застапува за усвојување на резолуцијата на ОН за жените, мирот и безбедноста. Како резултат на интензивното лобирање и активизам на Работната група, УН СЦР 1325 беше едногласно усвоена на 31 октомври 2000 година. Оттогаш, фокусот на НВО работната група се помести на поддршка за примената на УН СЦР 1325 преку промовирање родова перспектива и почитување за човековите права во сите иницијативи на ОН и на земјите - членки за мир и безбедност, за спречување и управување со конфликт и за изградба на мир⁴⁹.

4.5 Родова обука

Родова обука треба да биде обезбедена за сите различни актери вклучени во креирањето безбедносна политика за да се поддржи родово одговорен развој и спроведување на политиката. Барањето за родова обука може да потекне од самите креатори на политики или од надзорните тела какви што се парламентите и ОГО. За обуката за биде ефикасна, таа треба да биде скроена за да одговара на потребите и на задачите на посебната публика, да се фокусира на практични примери, да биде придружена од релевантни материјали и извори и да биде набљудувана и оценета.

Види Алатка за Родова обука за персоналот во безбедносниот сектор

Клучните целни групи за родова обука меѓу креаторите на безбедносни политики ги вклучуваат:

- Службите во релевантните министерства, вклучувајќи ги министерството за одбрана, за внатрешни и за надворешни работи.
- Членовите на НСБ.
- Пратениците во комитетите за одбрана и безбедност и нивниот персонал.
- Членовите на локалните совети за безбедност на граѓаните или форумите на полиција на заедницата.
- ОГО кои работат на безбедносната политика.

Различни актери можат да обезбедат родова обука, од ОГО со специјализирана експертиза во оваа област до владини експерти за род. Потенцијалните теми за родова обука можат да опфатат:

- Различните безбедносни потреби на мажите, жените, момчињата и девојчињата.
- Намалување на дискриминацијата, сексуалното вознемирување и РН од стана на безбедносниот кадар.
- Стратегии за искоренување на РН.
- Меѓународната, регионалната и националната правна и нормативна рамка која ги нагласува еднаквите права и пристап за мажите и за жените.
- Зголемување на регрутирањето, задржувањето и напредувањето на жените во институциите на безбедносниот сектор.
- Механизми за подигнување на учеството на граѓанското општеството, вклучувајќи ги организациите на жените, во процесите за креирање безбедносна политика.
- Проценка на влијанието на политиката врз родот.
- Родова анализа на буџетот.

Заедно со посебната обука за родовите прашања, родови теми можат да бидат вклучени во обуката фокусирана врз безбедносни прашања. Ова второ може да се покаже како поефикасен пристап за контекстуализирање на важноста на родот меѓу актерите во безбедносниот сектор. Со цел да се изгради, на пример, капацитетот на пратениците за надзор врз процесите за креирање безбедносна политика потребна е обука за стратешка анализа и формулирање политика, како и за парламентарниот надзор врз безбедносниот сектор⁵¹.

4.6 Проценка, набљудување и оценка

Процесите за сеопфатна проценка, набљудување и оценка (НиО) помагаат да се осигура дека безбедносната политика ги задоволува потребите на мажите, жените, девојчињата имомчињата и дека процесот на формулирање и спроведување ги исполнува своите идентификувани цели. Родовите прашања можат да бидат вклучени во постоечката рамка за проценка и НиО на безбедноста или може да биде преземена посебна родова ревизија и порценка на влијанието (или обете). Овие процеси треба да бидат преземени како дел од официјалните процеси на креирање безбедносна политика, но исто така можат да бидат употребени како алатка за надзор од страна на пратениците и ОГО.

Види Алатка за Проценка, набљудување и оценка на РБС и родот

Пример 11 Проценка на родовото влијание на безбедносната политика ⁵²	
Чекори:	Прашања што треба да се постават:
Чекор 1: Дефинирајте ги прашањата и целите	<ul style="list-style-type: none"> ■ Што се обидува политиката да постигне и кој ќе има полза од тоа? ■ Дали политиката ги задоволува различните безбедносни потреби на мажите, жените, момчињата и девојчињата? Дали се осврнува на прашањата за РН, какви што се домашното насилство и трговијата со луѓе? Дали предвидува мерки за спречување? ■ Дали акцентот е врз националната или врз безбедноста на луѓето? ■ Дали политиката е во линија со меѓународните, регионалните и националните мандати за родови прашања? ■ Дали политиката има намера да ги надмине родовите нееднаквости или да ги елиминира препреките и, доколку е така, дали треба да има цел за родова еднаквост? ■ Дали е употребен родово специфичен и родово чувствителен јазик? ■ Што велат мажите и жените, вклучувајќи ги и родовите/женските ОГО или министерството за жени, за темите и резултатите?
Чекор 2: Соберете податоци	<ul style="list-style-type: none"> ■ Како ќе бидат консултирани чинителите и различните групи на мажите и жените? ■ Дали репрезентативните организации навистина го одразуваат гласот на мажите и жените за кои се очекува дека ќе имаат полза од политиката? Ако не, каква е стратегијата за се стигне до нив? ■ Каков е родовиот состав на луѓето врз кои ќе влијае политиката? ■ Како можат да се соберат податоци и статистички информации според пол, етничка припадност, инвалидитет, возраст, религија и сексуална ориентација? ■ Какви други информации, освен податоците распределени според пол се потребни за да се разбере прашањето? ■ Какви се ризиците од раните консултации – како ќе се управуваат очекувањата и конфликтните интереси?
Чекор 3: Развијте ги опциите	<ul style="list-style-type: none"> ■ Како секоја од препораките и опциите, позитивно или негативно, се одразува врз жените и мажите? ■ Дали препораките или која било од опциите ги зајакнува или ги доведува во прашање традиционалните или стереотипните сфаќања за жените и мажите? ■ Која опција им дава на мажите и на жените реален избор и можност да го достигнат својот целосен потенцијал во општеството? ■ Има ли потреба да се размисли за ублажување онаму каде што ќе има негативно влијание повеќе врз една група отколку врз друга, и која активност може да се преземе за да се намали влијанието или да се креира родово поврамнотежена политика?
Чекор 4: Комуницирајте	<ul style="list-style-type: none"> ■ Која порака треба да биде пренесена? ■ Како пораката ќе стигне до различните групи жени или мажи? ■ Дали е потребен посебен приод? ■ Како политиката ја одразува обврзаноста на владата кон еднаквоста и треба ли да се вклучи посебна порака за еднаквоста? ■ Дали родово чувствителен јазик, симболи и примери се употребени во материјалите испратени до полицијата? ■ Како ќе комуницирате со жените и мажите кои зборуваат други јазици или се неписмени?
Чекор 5: Спроведете	<ul style="list-style-type: none"> ■ Дали некоја политика или услуга ќе биде искусена или пристапена поинаку од жена или од маж, и дали разликата ќе биде под влијание на етничката припадност, инвалидитетот, возраста, религијата или сексуалната ориентација? Какви аранжмани се во сила за да се достигне до оние кои можат да бидат исклучени? ■ Дали услугата може да биде пружена заеднички – т.е. можат ли другите владини оддели, локалните, националните и меѓународните организации да помогнат во пружањето на услугата до мажите и жените кои се цел? ■ Дали оние кои ја применуваат/пружаат политиката или услугата ја претставуваат разновидноста на заедницата што ја опслужуваат? Дали жените се еднакво вклучени во спроведувањето? ■ Дали се алоцирани специфични и доволни ресурси (финансиски и човечки) за да се овозможи постигнување на целите за родова еднаквост? ■ Дали спроведувачите се родово одговорни и свесни за специфичните родови прашања?
Чекор 6: Набљудувајте	<ul style="list-style-type: none"> ■ Дали корисниците жени и мажи учествуваат еднакво во процесот на набљудување? ■ Дали барањата за набљудување вклучуваат мерка за родова еднаквост, мерка за задоволство на корисниците и дали тие го откриваат нивото до кое политиката успешно ги задоволува различните потреби на жените и мажите? ■ Како можат надворешните организации кои претставуваат различни групи во заедницата да помогнат во набљудување на резултатите од политиката? ■ Дали се во сила мерки за иницирање истрага или за промена на политиката ако не ја реализира целта за еднаквост дефинирана на почетокот од проектот или еднаквоста на можности за жените и мажите?
Чекор 7: Оценете	<ul style="list-style-type: none"> ■ Дали политиката промовира и пружа еднакви можности за жените и мажите? Дали се реализирани целите за жените и за мажите? ■ Дали една група имаше поголема полза отколку другите – ако е така како ќе се реши неврамнотеженоста? Дали средствата беа правично распределени? ■ Како беше вкупното влијание врз статусот и квалитетот на живот за жените и за мажите? ■ Дали процесот ги вклучуваше жените и мажите? Дали еднакво ги бараше и ги вреднуваше нивните гледишта? ■ Има ли потреба за собирање дополнителни податоци и дали на целите и на индикаторите им е потребно прилагодување во светло на ова искуство? ■ Какви сознанија произлегоа за подобрување на идните политики и услуги, кој треба да биде информиран и како ќе биде презентирани информацијата?

Проценка на влијанието врз родот

Проценката на влијанието на безбедносната политика врз родот помага да се определи потенцијалното или постоечкото влијание на безбедносната политика врз мажите, жените, девојчињата и момчињата (види Пример 11). Иако е подобро да се спроведе проценката кога политиката е сè уште во форма на нацрт и можат да се направат промени, таа може да биде и корисна алатка за да се утврди дали е потребна ревизија на политиката.

Родова и социо-економска анализа

Прилагодена родова и социо-економска анализа (PCE), исто така, може да се примени и при развојот на безбедносната политика и како инструмент за набљудување и оценка на нејзиното спроведување. Преку родовата анализа се разбираат постоечките родови улоги и односи, особено разликите во активностите, пристапот до ресурсите и одлучувањето, и економските, социјалните, политичките и другите ограничувања со кои се соочуваат жените и мажите.

PCE анализата го зема предвид мноштвото предизвици што се искусуваат кога родот се пресекува со другите нееднакости со кои се соочуваат мажите и жените, какви што се класата, етничката припадност, културата и религијата. Оттаму, PCE анализата применета во текот на развојот и спроведувањето на ПНБ и на другите безбедносни политики може да помогне да се осигура ефикасноста на политиката за сите членови на некоја институција, земја или заедница.

Пример 12 е листа на области што би било релевантно да се покријат при проценката на безбедносните потреби.

Родова анализа на буџетот

Родовата анализа може да биде моќен инструмент кој надзорните институции можат да го користат во фазите на развој и НиО на безбедносната политика. Иако честопати парламентот е тој што го предводи повикот за родовата анализа на буџетот за отворање дебата за тоа како да се трошат државните приходи, ОГО можат исто така да иницираат родовата анализа на буџетот. Родовата анализа на буџетот може да покаже дали се алоцирани соодветни средства за да се задоволат различните безбедносни и правосудни потреби и приоритети на мажите, жените, девојчињата и момчињата.

Клучните прашања што треба да се постават како дел од родовата анализа на буџетот на безбедносните политики се:

1. До која мерка општите алокации еднакво пружаат безбедност за жените, мажите, момчињата и девојчињата?

2. До која мерка буџетот специфицира средства за жените, мажите, девојчињата и момчињата? (На пример преку резервирање средства за програми, чија цел се мажите, за спречување домашно насилство или за поддршка на девојчињата – жртви на трговија со луѓе.) Дали алокацијата на средствата беше соодветна за ефикасно спроведување?
3. До која мерка буџетот ги специфицира активностите, придонесите и трошоците поврзани со родот? (На пример преку резервирање средства за родова обука или за позиција на женска фокусна точка.)
4. До која мерка учествуваа родови специјалисти/советници и организациите на жените во различните чекори на буџетскиот циклус (на пример подготовка, ревизија)?⁵⁴

Врз основа на буџетската анализа, надзорните тела можат да обезбедат продонес кон дискусијата преку:

- Генерирање дебата во медиумите.
- Објавување документ за рамката на буџетот.
- Правејќи ги извештаите достапни за членови на парламентот, особено оние во релевантните комитети за одбрана, безбедност и буџет.
- Обезбедување техничка помош за пратениците при анализирањето на предложените алокации за безбедносниот сектор. Ова може да се направи преку обука или преку застапничките активности на ОГО.

5 Вклучување на родот во националната безбедносна политика во специфични контексти

Оваа Глава опишува некои од клучните начини преку кои родот може да биде вклучен во креирањето безбедносни политики во постконфликтни, во земји во развој, во транзиција и во развиени земји. Истовремено, треба да се напомене дека не постои „универзален“ модел за креирањето безбедносни политики во различни контексти. Условите во секоја земја влијаат врз нејзиниот безбедносен контекст и врз процесите на креирање поли-

Пример 12 Техники за родова и социо-економска проценка на безбедносните политики⁵³

Распределба на статистичките податоци	Собирањето и анализирањето на податоците по категории (на пример пол или етничка припадност) со цел да се идентификуваат безбедносните/социо-економските јазови и шеми на дискриминација во одредена ситуација, како оние помеѓу жените и мажите, или помеѓу жените и мажите со различна етничка припадност. Овие податоци ќе помогнат да се идентификуваат безбедносните потреби и приоритети на различни групи во општеството и ќе помогнат да се сподели фокусот на безбедносните политики.
Проценка на практичните потреби	Мерење на непосредните безбедносни потреби на жените и мажите онака како што се појавуваат како резултат на нивниот статус во општеството.
Проценка на стратешките цели	Оценка на пошироките потреби на жените и мажите, вклучувајќи го и ризикот од несигурност поради несоодветна легислатива или недостиг од можности за вработување.

Табела 1 Контекстуализирање на креирањето безбедносни политики во РБС ⁵⁵				
	Земји во развој	Земји во транзиција	Постконфликтни земји	Развиени земји
Клучни критериуми	Ниво на економски развој.	Природа на политискиот систем.	Посебна безбедносна ситуација.	Политичка волја.
Клучни предизвици	Недоволна развиеност. Претерани воени трошоци; лошо управуван/владееен безбедносен сектор води до нефикасно пружање безбедност, така одвраќајќи ги сиромашните ресурси од развојот.	Недоволна демократичност. Преголем воено-индустриски комплекс со премногу ресурси; силна држава, но слаби институции на граѓанското општество; недостатоци во спроведувањето на политиките за РБС.	Недоволно безбедност и демократија. Колабирани владини и институции на граѓанското општество; раселено население; приватизација на безбедноста; можни цегови на оружен отпор; изобилие од рачно оручје и антиперсонални мини.	Политичка волја. Повремено, релативно преобемни оружени сили со премногу ресурси.
Можности за спроведување РБС	Мешани (во зависност од посветеноста на реформи, силата на државните институции, улогата и состојбата на безбедносните сили, регионалната безбедносна средина, пристапот на донатори до РБС итн.).	Прилично добри (силни државни институции, професионални безбедносни сили, поширок процес на демократизација) дотолку подобри доколку се достапни надворешни поттици (на пример прием во ЕУ или НАТО).	Прилично слаби (слаби и оспорувани државни институции, приватизација на безбедноста, зависност од мировна поддршка/ интервенција на сили).	Мешана (во зависност од политичката обврзаност за реформи, и релативната сила на воено-индустрискиот комплекс); силни државни институции и заедница на ОГО, но голема оддалеченост меѓу нив.
Општ реформски процес	Преминување од неразвиена кон развиена економија.	Преминување од авторитарен кон демократски систем.	Преминување од насилен конфликт кон мир.	Одговор на промена во безбедносната средина.
Природа на надворешната вмешаност	Помош за развој заедно со политички услови.	Прием во мултилатерални институции како поттик за реформа.	Воена интервенција/ окупација; најчесто операции за поддршка на мирот предводени од ОН.	Обично нема.
Клучни надворешни актери	Развојни/финансиски актери: мултилатерални донатори (на пример ОЕЦД, УНДП, Светска банка); билатерални донатори; недржавни актери.	Безбедносни актери: меѓународни (на пример ЕУ, НАТО, ОБСЕ); влади; недржавни актери (на пример меѓународни НВО, приватни воени компании).	Безбедносни актери: сили за интервенција; мировни сили под меѓународно покровителство; недржавни актери (на пример приватни воени компании).	Обично нема.

тика и, доколку не биде земен предвид специфичниот политички, економски и социјален контекст, политиките најверојатно нема да бидат успешни (види Табела 1).

5.1 Постконфликтни земји

Во многу земји погодени од конфликт, во почетокот може да не постојат актерите и институциите неопходни за развој и спроведување безбедносни политики. Безбедносниот сектор, особено оружените сили, често имаат моќ над законот. Наместо да му служат на населението, актерите на безбедносниот сектор се честопати употребени од државата да потиснуваат каква било форма на опозиција и да ја зголемат милитаризацијата на општеството. На некои места, моќни војски ги имаат дестабилизирано граѓанските власти. На други, безбедносниот сектор добива диспропорционално голема сума од националниот буџет, практично пренасочувајќи ги ресурсите од развој за воени трошоци. Во вакви околности, многу е веројатно дека отпорот кон реформирањето ќе биде силен.

Во обновата и трансформацијата на која било повое-на земја, РБС е клучен приоритет. Безбедносните поли-

тики ќе формираат значајна основа за структурирање на овој процес. На пример, стратегиите за национална безбедност ја создадоа основата – и продолжуваат да го прават тоа – во процесот на РБС во Сиера Леоне. И додека значително време и ресурси обично се потребни за да се вкоренат реформите, постконфликтниот контекст нуди можност за преговарање околу улогата и одговорноста и на државните и на недржавните актери низ процесот на креирање политика.

Предизвиците за вклучување на родовите прашања опфаќаат:

- Државните институции и инфраструктурата може да бидат пропаднати или многу ослабени. Оттаму, може да има ограничен капацитет и ограничени финансиски ресурси за спроведување широки консултативни процеси, на штета на вклучувањето на родовата перспектива во креирањето политики.
- Општото ниско ниво на образование и недостигот од техничка експертиза се препреки за ангажирањето на јавноста во процесите на креирање политики, особено влијаејќи врз жените и врз одредени етнички групи.

- Извршните и безбедносните институции честопати гледаат на ОГО како на политички соперници и оттаму се неодлучни да работат со нив, создавајќи препреки за вклучувањето на перспективите од женските групи, на пример.
- Може да има отпор кај персоналот во институциите на безбедносниот сектор кои се обновуваат, кај извршната власт, и кај политичарите општо за да се фокусираат врз родот во креирањето политики кога има недостиг од основни ресурси и перцепција дека постојат поитни прашања на кои треба да се осврнат.
- Кога се работи во многу сиромашни земји, неопходно е да се обезбеди дека родовите иницијативи што се пропишани во легислативата и во политиките се одржливи и, финансиски, имаат смисла.
- Легислативата и политиките често не се спроведуваат откако ќе бидат развиени (особено ако се придвижени од надворешни актери).

Совети/препораки за интегрирање на родот во креирањето безбедносна политика во постконфликтни земји:

- **Мировни договори:** Онаму каде што РБС е спомната во мировните договори, треба експлицитно да се наведе намерата да се изготви нацрт НБП која е родово одговорна.
- **Национален дијалог:** Во постконфликтни контексти каде недостига обединувачка безбедносна визија која може да ја формира основата за НБП ќе биде од полза да се започне сеопфатен, национален дијалог за безбедноста кој вклучува фокус врз родовите прашања.
- **Консултации во руралните области:** Поделбата рурално-урбано во постконфликтните земји честопати е значајна, и опфаќањето и потребите на мажите и жените надвор од главниот град бара особено внимание.
- **Посветеност:** Поддршката на донаторите за развојот на вклучувачки безбедносни политики е од критично значење поради вообичаениот недостиг од ресурси во постконфликтни контексти. Развивањето и промовирањето родово одговорни безбедносни политики ќе и помогне на владата да покаже политичка

обврзаност да се осврне на безбедносните и правосудните прашања во постконфликтни услови.

- **Домашна сопственост:** Иако домашна сопственост стана вообичаена фраза, таа сè уште се изедначува со легитимитет и долгорочна одржливост на политиките што се развиваат. Родово одговорна НБП е одржлива само доколку е обликувана, придвижувана и спроведувана од локални актери, и мажи и жени.
- **Признавање на РН при креирањето политики:** Во многу контексти, РН се употребува како стратегија против цивилите, а периодот по завршувањето на конфликтот бележи зголемување на стапката на РН, на пример во форма на домашно насилство. Од суштинско значење е мажите и жените да учествуваат на рамна нога во дефинирањето на своите безбедносни потреби во процесите на политиката.
- **Жени на официјални позиции:** Зголеми го учеството на жените преку застапување за нивно назначување на повисоки позиции или воспоставување стратешки цели и квоти. Исто така, зајакнете ги капацитетите на жените на официјални позиции со цел да се подобри нивното знаење за безбедносните прашања и да се обезбеди дека тие ги опфаќаат родовите прашања и се среќаваат со групите на граѓанското општество.

5.2 Земји во транзиција и во развој

Земјите во транзиција и во развој претставуваат широк опфат на уредувања кои значително се разликуваат од аспект на социо-економскиот, техничкиот и кадровскиот капацитет. Додека, на пример, Бугарија и Украина развија ПНБ, тоа не е случајот со многу земји во развој. Истовремено, транзициските и земјите во развој делат некои слични предизвици и прашања при развојот на безбедносните политики кои опфаќаат:

- Недостиг од експертиза – и понекогаш социјална и политичка кохезија – за соодветно справување со прашањата за организацијата, управувањето, планирањето, финансирањето и политиката.
- Корупција
- Предизвикот на регулирање на приватните безбедносни компании.

Пример 13 Женските групи во постконфликтните крвкни држави⁵⁶

Во извештај порачан од Мрежата за соработка во конфликт, мир и развој на Комитетот за помош во развојот на ОЕЦД, се сугерира дека женските групи покажуваат забележителна флексибилност во справувањето со ситуации кои се менуваат и се влошуваат. Во Непал, неформалните спроведувачи на правда, најчесто мажи, беа раселени од конфликтот и, во многу случаи, заменети од женски групи. Во случаите на Гватемала и Сомалија, жените беа на чело на мировните движења. Овде има сличност со случајот на Унијата Мано ривер (Гвинеја, Либерија и Сиера Леона) каде субрегионална мрежа жени ефикасно ги водеше трilaterалните преговори меѓу претседателите на трите земји. Мрежата исто така успеа да лобира за учесниците во мировните преговори да обезбедат вклучување на прашањата на жените во либерискиот мировен договор.

Парадоксално, влошената средина може да обезбеди уникатна можност за донаторите – и за државните актери без оглед колку се крвкни – да ги зајакнат правата на жените преку поддршка за нивното учество во недржавни правосудни институции. Извештајот оди понатаму и предлага да се вложат напори да се охрабри чувањето податоци и регистрирањето на расправите кои се воделе во недржавниот правен систем бидејќи жените во овој контекст се чинат посковесни за чување податоци отколку мажите. Во кус до среден рок, ова ќе биде прв клучен чекор во создавање врски меѓу недржавните и државните системи.

Токму поради тоа што групите жени играат клучна улога во спроведувањето правда за време и непосредно по конфликт, ќе биде од витално значење да се земат предвид нивните гледишта и искуства кога/доколку се развива национален безбедносен план.

Земји во транзиција

Во некои транзициски демократии, понекогаш наречени поставторитарни земји, многу е можно да постојат значајни технички капацитети за спроведување РБС, и главниот приоритет да биде изградбата на одговорна, легитимна и транспарентна структура на власта во однос на пружањето безбедност и правда. Некои предизвици можеби опстојуваат, како наследството на авторитарност, криминален и/или коруптивен режим и делови од безбедносниот апарат кои не се одговорни. Или може да има силно противење од бирократијата за изградбата на владин и парламентарен надзор врз безбедносните актери и дозволувањето ОГО да играат надзорна улога. Во многу држави од поранешниот СССР и во Централна и Источна Европа, прашањето на етничката припадност играше значајна улога во безбедносните институции. Оттаму, можеби голем број политики треба да бидат сменети истовремено; овие промени веројатно ќе бидат значителни.

Во евро-атлантскиот контекст, поттикот за членство во ЕУ и НАТО игра значајна улога во отворањето на политичкиот систем за преглед однадвор. НАТО во голема мерка е посветен на надворешната безбедносна средина, вклучувајќи реформа на оружените сили и на одбраната. Од друга страна, ЕУ се фокусира врз различни аспекти на внатрешна РБС, вклучувајќи го вршењето полициска служба и граничното управување, и има одиграно значајна улога во проширувањето на дебатата за РБС.

Земји во развој

Како и кај земјите во транзиција, постојат значајни предизвици во политичките системи на земјите во развој, вклучувајќи го наследството на воена и авторитарна власт, и силно противење од бирократијата на изградбата владин и парламентарен надзор. Згора на тоа, на ОГО ретко се гледа како на партнери, ами повеќе како на опозициски групи на државата.

Како резултат на особена улога на донаторските институции во многу земји во развој, домашната сопственост врз реформските процеси е од клучно значење. Креирањето политики под притисок на донаторските институции може да заврши со инхибирање на сопственоста врз процесите од страна на владата и населението. Ова особено е случај кога добивањето помош е условено со постигнувањето одредени реформски репери и промовирање политики што треба да бидат спроведени од различни институции. Донаторските институции, сепак, имаат важна улога во советувањето како да се обезбеди учество во процесите на креирање политики на сите групи врз кои ќе влијае политиката. Во овој контекст, родот може да биде промовиран како клучна компонента во процесот на креирање политики.

Во многу земји во развој, како и во постконфликтните контексти, недржавните актери се важни при пружањето безбедност и правда и се вкрстуваат со формалните државни системи. Овде може да спаѓаат традиционални судови, паралегални служби и локални единици за одбрана. Креирањето безбедносна политика треба да нагласи како се управува власта, како се

пружаат услуги и каков е нивниот легитимитет во очите на мажите и жените.

Предизвиците за вклучувањето на родовите прашања во транзициските и во земјите во развој вклучуваат:

- Во транзициските држави, елитите кои се на власт се често истите кои бе на власт за време на авторитарното владеење, и оттаму може да постои значителен отпор кон промени.
- Легитимната улога на ОГО да учествуваат во процесите за креирање безбедносни политики може да биде оспорувана, што може да создаде препреки за вклучувањето на родовата перспектива и за разликувањето меѓу поинаквите потреби на одделните групи во општеството.
- Донаторските институции кои не го земаат предвид родот при давањето совети за развој на земјите, можат несвесно да го зајакнат непочитувањето на родовата перспектива во процесот на креирање политика.

Совети/препораки за интегрирање на родот во креирањето безбедносна политика во транзициските и во земјите во развој:

Градење на капацитетот: Во транзициските и во земјите во развој, може да постојат државни институции, но нивното трансформирање во одговорни, демократски институции е тежок, долгорочен потфат. Тој бара посветеност од извршната власт и, во некои случаи, поддршка од меѓународната заедница. Градењето на капацитетот во однос на аспектите поврзани со родот мора да се случи на повеќе нивоа:

- **Извршно ниво:** Осигурете се дека високите официјални претставници, како шефот на државата и министрите се свесни за меѓународните и националните политики и обврски во однос на родовата еднаквост и човековите права. Надворешни актери од доверба би можеле да помогнат.
- **Парламент:** Парламентарните комитети во транзициските и во земјите во развој имаат недостиг од експертиза за техничките прашања на безбедноста и одбраната и воените буџети, а камо ли за нивната поврзаност со родот.
- **Граѓанско општество:** Во транзициските и во земјите во развој каде политичкиот естаблишмент е слаб, а безбедносниот сектор е силен политичарите во извршната власт и во парламентот може да се потпираат на отворена или на премолчена поддршка од безбедносните служби. Оттаму, тие може да избегнуваат суштински реформи поради страв да не предизвикаат воен удар. Затоа, градењето на капацитетот на ОГО за активности за надзор врз безбедносните актери и нивната чувствителност за родовите грижи, на кус до среден рок, можат да се покажат како најефикасен механизам за надзор. Дури и ако ОГО, како дел од телата за надзор врз безбедносниот сектор, не се добро верзирани за техничките прашања кои се однесуваат на одбраната и безбедноста, тие сепак можат да играат значајна улога во претставувањето на обичните мажи и жени.

5.3 Развиени земји

Се повеќе, развиените земји како **Велика Британија** и **САД** гледаат на најнепосредните закани за нивната национална безбедност како на прашања кои се одвои-ви од доборсостојбата и стабилноста на општеството, како што се покажува во нивните ПНБ и во другите безбедносни политики. Националната безбедност сепак продолжува да се врти околу макро-политичките/безбедносните прашања. САД ги имаат дефинирано законите за нивната национална безбедност како развој и пролиферација на оружје за масовно уништување, закана за мирот од страна на тероризмот, употреба на ракети против САД и природни катастрофи. Слично на ова, главните прашања за националната безбедност за Велика Британија се широко идентификувани како тероризам, шпионажа, влијанието на слабите држави врз глобалната стабилност и пролиферација на оружје за масовно уништување. Може да биде тешко да се направат видливи родовите димензии на прашањата за националната безбедност на ова ниво.

Истовремено, подобар родов пристап кон развојот на приоритетите на националната безбедност во развиените земји би ја проширил дебатата за тоа што е националната безбедност, и, уште поважно, какви механизми за одговор би требало да стапат на сила. Според ситуацијата денес, мажите се премногу претставени во полицијата, војската, граничната служба, правосудството, владата и другите институции на безбедносниот сектор и тела за надзор во развиените земји. Зголемена застапеност на жените во институциите кои пружаат безбедност и/или во институциите кои управуваат со овие институции, потенцијално би имало влијание врз тоа што значи во развиените земји да се пружа безбедност, а на тој начин и врз процесите за креирање политики.

Слично, развиените земји - вклучувајќи ги Велика Британија и САД – се предводници во давањето совети и техничка експертиза на земјите кои поминуваат низ РБС, вклучувајќи и процеси за НБП и безбедносна политика. Поголема родова експертиза во тимовите за РБС на донаторите може да ја зголеми родовата одговорност при поддржувањето и советувањето во поглед на формулирањето на безбедносната политика.

Предизвиците за вклучувањето на родовите прашања опфаќаат:

- Тенденцијата за фокусирање врз надворешните и макрополитичките закани за државата, често се одржува на сметка на внатрешните безбедносни закани, кои различно влијаат врз различни групи во општеството.
- Аверзија за активно вклучување на родовата перспектива во државите во кои извршната власт – и јавноста воопшто – сметаат дека родовата еднаквост веќе е постигната.

Совети/препораки за вклучување на родот во креирањето безбедносна политика во развиените земји:

- **Проширете ја дебатата за тоа што е национална безбедност:** отворете простор за учество на јавноста во дефинирањето на националните безбедносни потреби. Ова е работа за која треба да размисли извршната власт и за која треба да се застапуваат телата за надзор.
- **Вклучувачки дебати за политиката:** технолошките средства кои функционираат добро и високото обрзовно ниво обезбедуваат дека широк сегмент од општеството може да учествува во дебатите за безбедноста и одбраната. Во оваа смисла, може да се обезбеди простор за родот, што бара волја од страна на извршната власт и парламентот и кампањи за застапување од ОГО.
- **Вклучувачки развој на политиката:** развиените земји обично се карактеризираат со активно граѓанско општество, вклучувајќи ги активностите на тинк - танк организациите, академските кругови и НВО-и. Традиционално, сепак, креирањето политики од централна власт само селективно бараше совет од „надворешна страна“. Јавните расправи би го направиле процесот на креирање политика вклучувачки и би претставувале влезна точка за родовите прашања.
- **Родот како клучна компонента на помошта за РБС:** обединетиот капацитет на развиените земји за помош на други влади при РБС и соодветно креирање политики треба да вклучува експерти и советници за родови прашања.

6 Клучни препораки

1. Иницирајте **консултативен и партиципативен национален дијалог** за безбедносните прашања кога се менуваат или се изготвува нацрт на безбедносните политики на национално ниво.
2. Спроведете **родово одговорна проценка на безбедносните потреби на национално и на локално ниво**, вклучувајќи ги различните безбедносни потреби и ресурси на мажите, жените, девојчињата и момчињата.
3. Усвојте **сеопфатен пристап кон националната безбедност** во безбедносните политики, вклучувајќи ги и надворешните и внатрешните закани за безбедноста какво што е РН.
4. Изградете го **родовиот капацитет и посветеност кај оние кои носат одлуки за безбедносната политика** во извршната власт, министерствата, парламентот и политичките партии преку родови обуки, менторство, дистрибуција на информации и лобирање.
5. Осигурете **еднакво назначување и напредување на мажите и жените** во телата за одлучување за безбедноста каков што е Советот за национална безбедност, како и на високите позиции во министерствата и во институциите на безбедносниот сектор.
6. Вклучете **родова експертиза** во телата за одлучување за безбедноста, на пример преку претставување на парламентарната женска групација или на министерството надлежно за жени и родови прашања.
7. Востановете **партиципативни локални безбедносни тела** за да обезбедуваат информации за креирањето безбедносни политики на национално ниво и обезбедете спроведување на политиките за национална безбедност на локално ниво преку ревизии на безбедноста, планови и координирани активности.
8. **Алоцирајте доволно ресурси**, како дел од спроведувањето на политиките за национална безбедност, за ефикасно спречување, одговор и казнување на специфичните несигурности со кои се соочуваат жените, мажите, момчињата и девојчињата и финансирајте родово специфични иницијативи каква што е родовата обука.
9. Спроведете **родово одговорно набљудување и проценка** на политиките за национална безбедност, со кои ќе бидат опфатени и проценка на влијанието на безбедносната политика врз родот и родова анализа на буџетот.
10. Востановете **механизми за зголемено учество на организациите на граѓанското општество**, вклучувајќи ги и организациите на жените во постапките какви што се парламентарните расправи и консултации од Советот за национална безбедност.
11. **Изградете го капацитетот на организациите на граѓанското општество** за ефикасно учество во процесите на креирање безбедносни политики, вклучувајќи го и градењето на техничкиот капацитет на организациите на жените.
12. Развијте **мрежи од организации на граѓанското општество**, вклучувајќи ги и организациите на жените, кои работат на прашања поврзани со безбедноста со цел да се обезбеди нивниот стратешки придонес во креирањето на политиките за национална безбедност.

7 Дополнителни извори

National Security Policy for **Jamaica** – Towards a Secure and Prosperous Nation.

http://www.cabinet.gov.jm/docs/pdf/NSS_DOCS/nspanet.pdf

South Africa's White Paper on National Defence for the Republic of South Africa – Defence in a Democracy.<http://www.info.gov.za/whitepapers/1995/defence.htm>

South Africa's White Paper on Safety and Security.<http://www.info.gov.za/whitepapers/1998/safety.htm>

Romania's National Security Strategy.<http://merln.ndu.edu/whitepapers/RomaniaNationalSecurity.pdf>

Doctrine of the Armed Forces of the **Slovak Republic**.<http://www.arabparliaments.org/publications/legisla-ture/2007/montreux/slovak-e.pdf>

Ireland's White Paper on Defence.<http://www.statehouse-sl.org/policies/defence-white-paper.htm>

Sierra Leone's Defence White Paper.<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>

The **Uganda** Defence Review – Learning from Experience. <http://www.ssrnetwork.net/documents/Publications/UDR/Uganda%20Defence%20Review%20-%20Learning%20From%20Experience.pdf>

The **US** National Security Strategy.<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/>

Практични упатства и прирачници

Organisation for Economic Co-operation and Development, **OECD DAC Handbook on Security System Reform: supporting security and justice**, Paris: OECD DAC, 2007.

<http://www.oecd.org/dataoecd/43/25/38406485.pdf>

Luethold, A., **Developing A National Security Policy**, Presentation, 2007.

<http://www.arabparliaments.org/publications/legisla-ture/2007/montreux/leuthold-e.pdf>

South Africa's Department of Community Safety, **Community Police Forum Toolkit**, 2003.

http://www.capecoast.gov.za/eng/pubs/public_info/C/32970

Valasek, K. with Nelson, K., **Securing Equality, Engendering Peace: A Guide to Policy and Planning on Women, Peace and Security**, UN-INSTRAW: Santo Domingo, 2006.

Текстови и извештаи достапни онлајн

Bearne, S. ed al, **National Security Decision-Making Structures and Security Sector Reform**, The RAND Corporation, 2005.

http://www.rand.org/pubs/technical_reports/TR289/

DCAF Backgrounder: **National Security Policy**, 2005.

<http://www.dcaf.ch/publications/kms/details.cfm?lng=en&id=18417&nav1=4>

Bearne, S. ed al, **National Security Decision-Making Structures and Security Sector Reform**, DfID, 2005.

<http://www.dfid.gov.uk/Pubs/files/security-decision-making.pdf>

ФУСНОТИ

1. Заради полесно реферирање во рамки на алатката, терминот „безбедносни политики“ се однесува на безбедносните политики на национално ниво.
2. IPU and DCAF, *Parliamentary Oversight of the Security Sector: Principles, Mechanisms and Practices*, (IPU and DCAF: Geneva), 2003, p. 27.
3. Прилагодено од Luethold, A., 'Developing a National Security Policy', Workshop on the Role of the Parliament in the Development of a National Security Policy in the Arab Region (Presentation, Montreux) 2007. <http://www.arabparliaments.org/publications/legislature/2007/montreux/leuthold-e.pdf>.
4. DCAF Backgrounder, 'Security Sector Governance and Reform' (DCAF: Geneva), Nov. 2005, p. 1.
5. Fluri, P.H. and Johnsson, A.B., 'Parliamentary Oversight of the Security Sector', Geneva, 2003, p. 26.
6. Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD DAC Handbook on Security System Reform – Supporting Security and Justice, Paris, 2007, p. 92.
7. The US National Security Strategy. <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/>.
8. Shalamanov, V., 'Practices of Security Sector Reform in Europe – the Case of Bulgaria', The Challenges of Security Sector Reform in Macedonia, 6-7 Dec.2002.
9. Lithuania's National Security Strategy. <http://merln.ndu.edu/whitepapers/LithuaniaNationalSecurity-2002.doc>
10. Прилагодено од Luethold, A., 'Developing a National Security Policy', Workshop on the Role of the Parliament in the Development of a National Security Policy in the Arab Region (Presentation, Montreux) 2007. <http://www.arabparliaments.org/publications/legislature/2007/montreux/leuthold-e.pdf>.
11. Bosnia-Herzegovina's Defence White Paper. http://merln.ndu.edu/whitepapers/Bosnia_English-2005.pdf
12. Lithuania's Defence White Paper. <http://merln.ndu.edu/whitepapers/Lithuania-2006.pdf>
13. UN Economic and Social Council, Report of the Secretary-General, Coordination of the Policies and Activities of the Specialized Agencies and Other Bodies of the United Nations System: Mainstreaming the Gender Perspective into all Policies and Programmes in the United Nations system, 12 June 1997.
14. 'Priorities for Liberia's Reconstruction Process', Woodrow Wilson International Center for Scholars, 14 Feb. 2007. http://www.wilsoncenter.org/index.cfm?topic_id=1411&fuseaction=topics.event_summary&event_id=224140
15. Danish International Development Agency, 'Sikkerhed, vækst – udvikling' (DANIDA: Copenhagen), Aug. 2004, p. 17.
16. Anderlini, S.N. and Conaway, C.P., *Negotiating the Transition to Democracy and Reforming the Security Sector: The Vital contributions of South African Women*, (Women Waging Peace: Washington DC), Aug. 2004.
17. Anderlini and Conaway. vi.
18. UNIFEM, *Not a Minute More: Ending Violence Against Women* (UNIFEM: New York), 2003, p. 6.
19. Centers for Disease Control and Prevention, 'Intimate Partner Violence: Overview'. <http://www.cdc.gov/ncipc/factsheets/ipvfacts.htm>
20. National Security Strategy for Jamaica – Towards a Secure and Prosperous Nation. http://www.jdfmil.org/NSS_SDR/NSS_DOC.pdf
21. 'Domestic Violence – A National Report', March 2005. <http://www.crimereduction.gov.uk/domesticviolence/domesticviolence51.pdf>
22. Barnes, K., Albrecht, P. and Olson, M., 'Addressing Gender-Based Violence in Sierra Leone: Mapping Challenges, Responses and Future Entry Points', (International Alert: London), 2006.
23. Struckman-Johnson, C. & Struckman-Johnson, D., 'Sexual Coercion Rates in Seven Midwestern Prisons for Men', *The Prison Journal* 379 (2000). <http://www.spr.org/pdf/struckman.pdf>
24. Carpenter, R.C., 'Recognizing Gender-Based Violence Against Civilian Men and Boys in Conflict Situations', *Security Dialogue*. Vol. 37(1) (2006), p. 87.
25. *Securing an Open Society: Canada's National Security Policy*, April 2004. http://www.pco-bcp.gc.ca/docs/InformationResources/Publications/NatSecurnat/natsecurnat_e.pdf.
26. National Committee for the Advancement of Women in Viet Nam, 'Gender in Public Policy', *Gender Mainstreaming Guidelines in the National Policy Formulation and Implementation. Towards Gender Equality in Viet Nam through Gender-Responsive National Policy and Planning*, Hanoi, 2004, VIE 01-015-01 Project, p.28.
27. Bearn, S. ed., 'National Security Decision-Making Structures and Security Sector Reform', UK, June 2005. <http://www2.dfid.gov.uk/pubs/files/security-decision-making.pdf>.
28. Оперативните импликации од управувањето со кризите не се целосно објаснети, но концептот беше воведен како замена за документот на НСБ кој предлагаше „прашања кои се однесуваат на демократијата, управувањето и меѓупровинциската хармонија“.
29. Inter-Parliamentary Union, 'Women in Politics: 2005'. http://www.ipu.org/pdf/publications/wmnmap05_en.pdf.
30. Nathan, L., *Local Ownership of Security Sector Reform: A Guide for Donors*, London, Jan. 2007, p. 31.
31. Sierra Leone's White Paper on Defence, nacysc 1018.
32. Ukraine's National Security Strategy, nacysc 3.10; Romania's National Security Strategy, nacysc 3.2. <http://merln.ndu.edu/whitepapers/RomaniaNationalSecurity.pdf>.
33. Romania's National Security Strategy, nacysc 5.3.
34. Ireland's White Paper on Defence. <http://www.statehouse-sl.org/policies/defence-white-paper.html>; Sierra Leone's White Paper on Defence. <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>; National Security Strategy of Ukraine (unofficial translation). <http://www.mfa.gov.ua/usa/en/publication/content/8387.htm>; National Security Concept of Georgia. http://www.mfa.gov.ge/?sec_id=23&lang_id=ENG; National Security Strategy for Jamaica – Towards a Secure and Prosperous Nation. http://www.jdfmil.org/NSS_SDR/NSS_DOC.pdf.
35. South Africa's White Paper on Intelligence, South Africa 1995, nacysc 5.6. <http://www.info.gov.za/whitepapers/1995/intelligence.htm>.
36. South Africa's White Paper on National Defence for the Republic of South Africa – Defence in a Democracy, Chapter 6, nacysc 36-37 (South Africa 1996). <http://www.info.gov.za/whitepapers/1995/defence.htm>.
37. South Africa's White Paper on Safety and Security (South Africa 1998). <http://www.info.gov.za/whitepapers/1998/safety.htm>.
38. 'Security Sector Reform - Potentials and Challenges for Conflict Transformation', Berghof Handbook Dialogue Series, No. 2, p. 58. http://www.berghof-handbook.net/uploads/download/dialogue2_ssr_complete.pdf.
39. Fluri and Johnsson.
40. Nathan, p.38.
41. Inter-Parliamentary Union, *Women in National Parliaments*, IPU, 31 Oct. 2006.
42. Anderlini and Conaway.
43. 'Ready to Govern – ANC Policy Guidelines for a Democratic South Africa' adopted at the National Conference, 28-31 May 1992. <http://www.anc.org.za/ancdocs/history/readyto.html>
44. Department of Community Safety Provincial Administration Western Cape, *Community Police Forum Toolkit*, 2003. http://www.capegateway.gov.za/Text/2003/12/community_police_forum_toolkit_pp41to80.pdf
45. Open Society, Justice Initiative. http://www.justiceinitiative.org/activities/ncjr/police/peru_cdsc.
46. Organisation for Economic Co-operation and Development, p. 55.
47. DfID, p.30.
48. Organisation for Economic Co-operation and Development, p.119. <http://www.peacewomen.org/un/ngo/back.html>.
49. National Security Policy for Jamaica – Towards a Secure and Prosperous Nation. http://www.cabinet.gov.jm/docs/pdf/NSS_DOCS/nspannet.pdf; National Security Strategy for Jamaica – Towards a Secure and Prosperous Nation, A Green Paper. Revised May 2006; and Stone, C. ed al, *Supporting Security, Justice, and Development: Lessons for a New Era*, June 2005.
50. Born, H., Fluri, P.H and Johnsson, A.B. *Handbook on Parliamentary Oversight of the Security Sector*, (DCAF: Geneva), 2003.
51. Valasek, K., 'Gender and Democratic Security Governance', *Public Oversight of the Security Sector: A Handbook for CSOs on Democratic Security Governance*, Caparini, M., Cole, E. and Kinzelbach, K. eds. (Renesans: Bratislava for UNDP & DCAF), forthcoming July 2008.
52. Прилагодено од Valasek, K. with Nelson, K., *Securing Equality, Engendering Peace: A Guide to Policy and Planning on Women, Peace and Security* (UN 1325) (INSTRAW: Santo Domingo), 2006, p.24.
53. Прилагодено од: Gender, Women and DDR: Gender-responsive Monitoring and Evaluation Indicators. http://www.unddr.org/tool_docs/Gender-responsive%20Monitoring%20and%20Evaluation%20Indicators.pdf.
54. Прилагодено од Bryden, A. and Hänggi, H., 'Reforming and Reconstructing the Security Sector', (Geneva: DCAF) 2005, p.30. http://www.dcaf.ch/_docs/Yearbook2005/bm_sgpc_ch02.pdf
55. 56 DAC CPDC, *Enhancing the Delivery of Justice and Security in Fragile States*, July 2006, p. 42.

...the first of the ...

...the second of the ...

...the third of the ...

...the fourth of the ...

...the fifth of the ...

...the sixth of the ...

...the seventh of the ...

...the eighth of the ...

...the ninth of the ...

...the tenth of the ...

...the eleventh of the ...

...the twelfth of the ...

...the thirteenth of the ...

...the fourteenth of the ...

...the fifteenth of the ...

...the sixteenth of the ...

...the seventeenth of the ...

...the eighteenth of the ...